

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземних мов
Кафедра німецької мови і літератури
з методикою викладання

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Мельничук Г.М.
« ____ » _____ 2020 р.

Реєстраційний № _____
« ____ » _____ 2020 р.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНИХ ОДИНИЦЬ
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ЧАС» У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Кваліфікаційна робота студентки
факультету іноземних мов
групи НАФ 19м
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності
014.02 Середня освіта
(Мова і література німецька)
Дербас Валерії Валеріївни

Керівник:
Лопатич Р.В., к. пед. наук

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ» У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	5
1.1. Визначення поняття «лексико-семантичне поле»	5
1.2. Структура лексико-семантичного поля	12
1.3 Лексико-семантичні групи	18
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ЧАС»	23
2.1. Семантична характеристика мовних одиниць лексико-семантичного поля «час»	23
2.2. Структурна характеристика мовних одиниць лексико-семантичного поля «час».....	33
Висновки до розділу 2	35
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ	37
3.1. Формування лексичної компетенції під час вивчення іноземної мови.....	37
3.2. Комплекс вправ і завдань як засіб формування лексичної компетенції учнів на уроках німецької мови.....	47
Висновки до розділу 3.....	70
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	73

ВСТУП

Мова – це складна багаторівнева система. Дослідження в цій області завжди були актуальними та цікавими. Вчені, лінгвісти цікавляться складовими мови, її характеристиками та можливостями. У той же час моя тема є не достатньо вивченою, що і зумовило її вибір.

Концепція польової організації словникового складу мови була розроблена у середині двадцятого століття. Ця тема стала предметом досліджень як зарубіжних вчених Ш. Баллі, Л. Вайсгербера, Й. Ібсена, Р. Майєра, В. Порціга, Й. Тріра, так й вітчизняних О. Ахманової, О. Бондарко, В. Виноградова, Ю. Караулова, М. Кочергана, А. Кузнецова, М. Покровського, І. Стерніна, О. Тараненко, А. Уфимцевої, Г. Щура. Їх праці стали вагомим внеском у її вирішення цього питання.

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що, незважаючи на певну увагу до означеної проблеми та наявність результатів дослідження окремих її аспектів, вивчення лексико-семантичного поля «час» у німецькій мові залишається актуальним і потребує подальшого вивчення щодо його семантичної та структурної характеристик. Згідно з аналізом наукової літератури стає зрозумілим, що проблема лексико-семантичного поля залишається однією з найцікавіших у сучасному мовознавстві.

Метою роботи є виявлення та вивчення структурних та семантичних особливостей лексичних одиниць лексико-семантичного поля «час» в німецькій мові.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- 1) опрацювати наукову літературу з теми дослідження;
- 2) визначити сутність понять «лексико-семантичне поле»;
- 3) схарактеризувати семантичні та структурні особливості лексичних одиниць лексико-семантичного поля «час» в сучасній німецькій мові;
- 4) за результатами дослідження розробити комплекс вправ і завдань для використання на уроках німецької мови.

Об'єктом дослідження є вивчення поняття лексико-семантичного поля.

Предметом дослідження є лексико-семантичне поле «час» в німецькій мові та його семантичні і структурні особливості.

У ході виконання роботи було застосовано наступні **методи дослідження**:

- *теоретичний аналіз* для опрацювання наукових джерел з теми;
- *аналіз словникових дефініцій; системний аналіз* з метою добору фактичного матеріалу, його угруповання, систематизації та узагальнення досліджуваного матеріалу й отриманих результатів;
- *метод компонентного аналізу* з метою виявлення й аналізу семантичних та структурних зв'язків у межах лексико-семантичного поля «час».

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю використання основних його положень та результатів у навчальному процесі, а саме на уроках німецької мови задля формування лексичної компетенції.

Структура роботи ґрунтується на логіці дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи складає 78 сторінок, обсяг основного тексту викладено на 72 сторінках, список використаної літератури налічує 78 одиниць.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ» У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1. Визначення поняття «лексико-семантичне поле»

Мова є невід’ємною частиною життя людини. Вона супроводжує нас від народження до самої смерті і є складною системою знаків, а також засобом спілкування. Особливістю мови є те, що вона постійно розвивається та видозмінюється. Слово не може існувати поза межами лексичної системи, адже воно належить до лексичного складу мови та є сукупністю взаємозалежних та взаємопов’язаних одиниць. [36].

Багато наукових праць присвячено вивченню системності лексики, внутрішній організації мови (О. Ахманова, В. Виноградов, М. Кочерган, М. Покровський, О. Тараненко та інші). Семантика та лексикографія починають розвиватися у ХІХ столітті, саме тоді з’являється поняття лексико-семантичного поля як лексичної одиниці. [65]. Вивчення цієї теми стало предметом досліджень Л. Вайсгербера, Й. Ібсена, Р. Майєра, В. Порціга, Й. Тріра, та інших. Тлумачення поняття, основні характеристики семантичного поля знаходимо в працях А. Антомонова, Ф. Жилко, І. Кобозевої, О. Потебні, М. Покровського та інших.

У ході аналізу наукової літератури вивчали сутність понять «поле», «семантичне поле», «лексико-семантичне поле». Ще Ш. Баллі звернув увагу, що слова, подібно магніту, збирають навколо себе інші слова, і навіть, цілі групи слів, між якими можна прослідкувати певні семантичні зв’язки [40]. Але одним з перших трактування поняття «поле» запропонував В. Абрамов, який розглядає поле як сукупність змістових понять, які відповідають конкретній сфері людського досвіду; як ієрархічну структуру, що включає значну кількість лексичних одиниць об’єднаних загальним значенням, що відображають у мові окрему понятійну сферу. [2, с. 25]. І. Кобозева виділяє основні властивості поля і відносить до них саме наявність семантичних зв’язків між складовими словами;

системний характер вищезгаданих зв'язків; взаємозалежність та взаємовизначеність лексичних одиниць; відносну автономність поля; безперервність позначення смислового простору та взаємозв'язок семантичний полів у межах цілої семантичної системи [30, с. 235]. В свою чергу, С. Шафіков схарактеризував властивості поля і наголошує на тому, що між елементами поля є взаємозв'язок, який носить регулярний характер. Значимість кожного елемента, на думку вченого, залежна від його відношення до сусідніх елементів. До властивостей поля науковець відносить також принципово загальний, єдиний для всіх мов характер семантичних структур, що лежать в основі еквівалентних полів; історично обумовлене існування конкретного поля в кожній мові; культурно-мовна специфіка прояви семантичних структур, що утворюють еквівалентні поля в різних мовах» [65, с. 34].

Німецький лінгвіст Й. Трір вважав, що лексику можна розподілити на «поля» і вперше вводить в науковий ужиток термін «семантичне поле» [38]. Поле має власні закони та власну «картину світу», що зазвичай не співпадає з аналогічними явищами інших мов, або в різних періодах розвитку однієї мови. Побачити та знайти специфічний розподіл, взаємозумовленість значень та зв'язок для даної мови є завданням дослідника [61]. Власну методику понятійних полів розробив французький мовознавець Г. Маторе. Він розглядав слова як соціальні одиниці. В основі цієї методики лежить історія розвитку мови. Потрібно встановити періоди, які відповідають певній епосі. У кожному періоді розкривається ієрархія понятійних сфер, в середині яких розташовані слова в певному порядку. Результат досягається завдяки соціологічному аналізу. Але А. Уфімцева вважала цю методику неефективною, так як не було змоги розкрити внутрішні закономірності самої лексичної системи мови. [33, с. 56-57].

Але незважаючи на велику кількість визначень і різноманітність підходів, поле розглядають як сукупність мовних одиниць (перш за все, лексичних), що об'єднані спільністю змісту (іноді також спільністю формальних показників) та відображають понятійну, предметну чи функціональну схожість явищ, що

позначаються) [37]. Мовні поля, які утворюються за принципом семантичної ідентифікації, відображають об'єктивні зв'язки явищ і предметів [39].

Вивчення системних відношень та взаємозв'язків між лексичними одиницями мови здійснюється шляхом виділення семантичних полів.

У словнику лінгвістичних термінів знаходимо наступне трактування поняття «семантичне поле»: «Семантичне поле – найбільша лексико-семантична парадигма, що об'єднує слова різних частин мови, які є співвідносними з одним фрагментом дійсності і мають спільну ознаку (загальну сему) в лексичному значенні» [53].

Перші наукові розвідки припадають на 20-ті роки минулого сторіччя і вперше термін «семантичне поле» був використаний у працях Г. Ібсена, який розглядав слова, що мають спільне значення, як семантичне поле. Але, слід зазначити, що саме Й. Трір запровадив ідею дослідження лексики по семантичних полях і ввів терміни «поняттєве поле» та «лексичне поле» в лінгвістичний ужиток, а також розмежував їх [8, с. 173]. Учений вважав, що семантичним полем можна вважати структуру певної понятійної сфери або коло понятійного змісту мови, притаманне мовній свідомості певної мовної спільноти і розподілив слова у певні групи інтуїтивно, що призводило до перебільшення асоціативних зв'язків [38, с. 255-257]. Також, відповідно до цієї теорії на кожне «понятійне поле», що відповідає певній сфері понять, так би мовити, накладаються слова, що були членовані без залишку і утворюють «словесне поле». Тому кожне слово набуває змісту тільки як частина відповідного поля, усе отримує зміст тільки з цілого. Слово має зміст лише тому, що його мають інші слова, що є суміжними з ним. Поза полем слово може навіть не мати значення. А носій мови знає значення слова в повній мірі, якщо володіє мовою і розуміє значення інших слів того поля. Слова, що входять до поняттєвого поля не можна зрозуміти без інших слів цього поля. Проте, як зазначають науковці, поділ між цими термінами не є чітким, що призводить до певних розбіжностей та критики зі сторони інших науковців та мовознавців. Але через обмежений характер та неповноту матеріалу дослідження

цей метод піддається критиці з боку науковців, які також досліджують семантичне поле.

Л. Вайсгербер розвиває ідеї Й. Тріра в своїх працях [10, с. 84-96]. Він вбачає в полі парадигматичну категорію, а також дотримується думки, що змістовна сторона слова не може вважатися самостійною одиницею. Науковець поділяє словесні поля на одношарові та багатошарові. Розподіл одношарових здійснювався за єдиною ознакою, а багатошарових за допомогою опорного ядерного значення, хоча в основі були різні точки зору.

Й. Трір та Л. Вайсгербер інтерпретують семантичне поле як парадигматичну категорію. Як вже зазначалося вище, це є ознакою того, що слово не може бути пояснене без використання лексичних одиниць, що входять до цього поля.

В. Порціг, німецький філолог, який вперше використав термін синтаксичне поле, вважає, що слова є самостійними мовними одиницями, які ми можемо виявити у словах або словосполученнях. За В. Порцігом «поле» – просте співвідношення, що складається з дієслова та суб'єкта чи об'єкта або іменника чи прикметника. І саме прикметник або дієслово є домінуючим словом, яке може бути ядерним елементом семантичного поля [48; с. 34]. Тож, семантичне поле, на думку дослідника, ґрунтується на валентних властивостях слів та є синтагматичним утворенням, а у Й. Тріра вони парадигматичні [3, с. 40].

В свою чергу, науковець Л. Новіков, наголошує, що розподіл лексики мови на семантичні поля зводиться до послідовного розбиття безлічі слів на підмножини, а найзагальніші класи слів-понять поділяються на великі категорії, а ті в свою чергу на більш приватні» [44, с. 45].

Семантичне поле, як визначив Ф. Жилко, є складною функціонально-структурною одиницею лексично-семантичного рівня. З'єднати слова, на думку дослідника, у лексико-семантичне поле можна, коли є спільні значеннєві семи [22].

Як зазначає І. Кобозева, семантичне поле в сучасному мовознавстві визначається як сукупність мовних одиниць, об'єднаних спільністю змісту, які також відображають понятійну, функціональну або предметну схожість

позначуваних явищ. Семантичне поле, на думку дослідниці, характеризують наступні властивості: наявність семантичних відношень між складовими его слів; системний характер цих взаємовідносин; відносна автономність поля; взаємозв'язки семантичних полів в межах усєї лексичної системи. Приклади семантичних полів: поле часу, поле імен спорідненості, поле позначення кольорів [30, с. 99]. Згідно С. Семчинського, семантичне поле являє собою угруповання лексем, що створює «тематичну групу», що стосується якоїсь виділюваної людською свідомістю частини фізичної чи психофізичної дійсності [51].

Семантичне поле, вважає А. Шмельов, слугує місцем об'єднання слів, що є пов'язаними за змістом, а також обумовлюють і визначають значення один одного. Саме завдяки семантичному полю можна побачити залежності та зв'язки між елементами дійсності, наприклад: об'єктами, процесами, властивостями, тому природно включає в себе лексику значущих частин мови [66, с. 149]. Г. Міжженіна додає, що семантичне поле має ієрархічний характер, у його структурі наявні макро- і мікроодиниці (мікрополе, лексико-семантична група, синонімічний ряд тощо), які перебувають у відношеннях підпорядкованості і залежності. Одна одиниця є складовою частиною іншої одиниці більш вищого рівня [30].

Р. Мейєр називає семантичні поля системою значень та класифікує їх на три групи: штучні, напівштучні та природні. С. Кезіна, в свою чергу, виділяє такі ознаки функціонування семантичного поля як динамічність, відкритість, гнучкість. На думку дослідниці, між елементами поля існують певні зв'язки, семантична система має структуру [28]. А Д. Шмельов впевнений, що кожне семантичне поле обов'язково має семантичне ядро. Воно є певним поняттям, вираженим словом, як «архілексема поля», а вже навколо нього може групуватися лексика, яка і формує центр та периферію поля [66].

Проаналізувавши численні визначення поняття «семантичне поле», зазначимо, що в наш час немає єдиної думки щодо визначення семантичного поля. Лінгвісти по-різному трактують цей термін. Семантичне поле розглядають одні

науковці як одиницю лексико-семантичної системи, інші досліджують властивості і присвячують свої роботи вивченню цього питання.

У колі наукових інтересів багатьох лінгвістів виникає вивчення лексичного поля і його властивостей. У своїх наукових працях А. Тихонов досліджує термін лексичне поле і вказує, що позначуваний ним об'єкт складається з лексичних елементів та належить до лексичного рівня мови [57].

Синонімічним терміном до лексичного поля, як вважає А. Тихонов, є лексико-семантичне поле, яке більш чітко визначає на основі яких якостей лексичні одиниці об'єднуються в поля. Терміном «лексичне поле» позначають різноманітність лексичних одиниць – тематичні, синонімічні, лексико-семантичні групи слів [57].

Варто зазначити, що лінгвіст Б. Городецький також дав визначення семантичного поля. На його думку семантичне поле – сукупність семантичних одиниць, що мають фіксовану схожість в якомусь семантичному шарі та пов'язані специфічними відносинами [17, с. 173].

Багато лінгвістів, що цікавляться та активно працюють над цією темою вважають поняття семантичне поле та лексико-семантичне поле синонімами, або взагалі не розділяють ці поняття. До таких вчених можна віднести лінгвіста Ю. Караулова. Під терміном лексико-семантичне (семантичне) поле він розуміє групу слів однієї мови, тісно пов'язаних один з одним за змістом [27, с. 210]. Також Ю. Караулов наголошує на розділенні сфер словникового запасу на семантичні поля, лексико-семантичні групи, тематичні групи, синонімічні ряди, ономасіологічні групи [26, с. 314].

М. Кочерган розглядає лексико-семантичне поле як сукупність парадигматично пов'язаних лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту (іноді й спільністю формальних показників) і відображають поняттєву, предметну й функціональну подібність позначуваних явищ. Поле спорідненості, поле руху, поле розумової діяльності, поле часове слугують прикладами лексико-семантичних полів [32].

М. Покровський вважав, що можна виділити лексико-семантичні поля спираючись на такі ознаки як належність до однієї тематичної групи, та морфологічні зв'язки та синоніми. В основу поглядів про системний характер лексики було покладено словесні асоціації, які викликаються завдяки зв'язкам між предметами навколишньої дійсності та морфологічною спільністю слів [28].

Лінгвіст А. Уфимцева зазначає, що можна виділити різноманітні групи слів, завдяки різноманіттю смислових зв'язків лексем у мовній системі, наприклад: термінологічні, предметні або тематичні, етимологічні, лексико-семантичні групи, понятійні(семантичні) поля і інші спільності слів [49].

Г. Щур притримується думки, що основоположній причині виникнення польового розгляду мовних явищ сприяло традиційне об'єднання мовних одиниць в лінгвістиці в окремі групи, такі як: асоціативні, функціональні, інваріативні, структурно-функціональні [67, с. 11]. Також, дослідник виділяє основні характеристики поля, які вивчалися вченими. До них належать: атракція, спільність характеристик, лінгвістична природа семантичного поля. Саме ці ознаки, на думку вченого, відрізняють семантичне поле від асоціативного поля чи тематичної групи [67, с. 167].

Лінгвіст О. Бондарко пояснює термін лексико-семантичне поле, як відносно автономну сукупність лексем, об'єднаних спільною гіперсемою. Також зазначає, що кожне слово може входити до певного лексико-семантичного поля, або декількох полів [9, с. 498]. Він вважає, що семантичне поле належить до функціонального терміну граматики та базується на певній семантичній категорії угруповання засобів різних рівнів мови та комбінованих мовних засобів, які взаємодіють на основі спільності їх семантичних функцій. Ця одиниця володіє планом вираження та планом змісту і є двосторонньою єдністю, а також має польову структуру (має центр і периферію). Одиниці синтаксичного та морфологічного рівнів складають ядро функціонально-семантичного поля [9, с. 497].

Сформульовано основні положення щодо польової організації лексичних одиниць та схарактеризовано основні її ознаки [39]. Перш за все, поле складають

пов'язані між собою елементи, які мають семантичну спільність. Лексико-семантичне поле утворюється безліччю значень, які мають хоча б один спільний компонент. Лексико-семантичне поле має багаторівневу структуру, яка представлена мікрополями, тематичними, лексико-семантичними групами, синонімічними рядами тощо. Структуру лексико-семантичного поля буде розглянуто у наступному підрозділі.

1.2 Структура лексико-семантичного поля

Дослідження лексико-семантичних полів можна віднести до одних з пріоритетних напрямків дослідження. Структурну характеристику лексико-семантичного поля (далі ЛСП) досліджували і продовжують досліджувати багато науковців (О. Антономов, О. Ахманова, З. Вердієва, С. Денисова, Т. Еденхофер, М. Жгенти, А. Кузнєцова, З. Попова, А. Уфимцева, В. Філін, С. Шафіков та інші).

Лексико-семантичне поле науковці розглядають як ієрархічну структуру, яка складається з великої кількості лексичних одиниць, які об'єднані спільними інваріантними значеннями [13, с. 5]. Так, науковець А. Кузнєцов вважає, що інтегральна ознака, по-перше, об'єднує однорідні лексичні одиниці. По-друге, задає орієнтацію лексико-семантичного поля, що базується на ній. По-третє, має певним чином обмежену семантику, адже лексико-семантичне поле мало доступну для розгляду кількість одиниць [13, с. 78]. Отже, щоб об'єднати слова у ЛСП, вважають вчені, потрібно використовувати словесні асоціації, які у свою чергу відображають зв'язки між предметами навколишнього світу. Таким чином слова отримують хоча б одну спільну семантичну ознаку та спільну сему, яку зазвичай називають інтегральною ознакою [34, с. 75].

Щодо структури лексико-семантичного поля на сьогодні існують декілька поглядів. Одні дослідники виділяють ядро та периферію ЛСП, інші вважають, що структура ЛСП дещо ширше і має ядро, центр та периферію. Але одностайно погоджуються вчені, що ЛСП має ядро і периферію. Але Ю. Караулов наголошує

на тому, що межі поля розмиті та невизначені [27]. Отже, розглянемо більш детально це питання.

За С. Шафіковим, до елементів ЛСП належать ядро та периферія і тому основними критеріями розподілу на ядро та периферію, на його думку, є семантичне наповнення компонентів та їх частотність [65].

Свою думку щодо цього має і лінгвіст З. Попова. Вона вважає, що структура лексико-семантичного поля складається з ядра та ближньої й дальньої периферії. Ядро складається з високочастотних, стилістичних та функціонально-нейтральних одиниць, а ближня периферія з менш частотних, однозначних та конкретних за значенням лексем, які у багатьох випадках не залежать від контексту. Дальня периферія має у своєму складі низькочастотні, багатозначні лексеми, які мають яскраву семантику та можуть належати до інших лексико-семантичних полів. Вони мають, як правило, одну функціональну сему, яка вже залежить від контексту, на відміну від лексем ближньої периферії [50, с. 162].

Більшість учених виділяє в структурі ЛСП ядро, центр, периферію поля. Так, Т. Еденхофер, виділяє чотири компоненти ЛСП:

1. Ядро поля, що представлене семою-компонентом, навколо якого розгортається поле.
2. Центр поля складається з одиниць, які мають інтегральне, загальне з ядром і між собою, значення.
3. Периферія поля складається з одиниць, що є найвіддаленішими за своїм значенням від ядра. Вони конкретизують основне значення поля.
4. Фрагменти поля є вертикальною ядерною і центрально-периферійною структурою, яка за своєю семантикою утворює окрему гіпер-гіпонімічну структуру різнотипного складу [68, с. 59].

Схоже бачення щодо структури ЛСП знаходимо в наукових роботах О. Антонова, який активно розглядає популярне питання про структуру лексико-семантичного поля як структури. Він вважає, що розуміння лексико-семантичного поля як структури, що має ядро та периферію є об'єднувальним фактором поглядів учених [3]. Учений виділяє такі важливі компоненти

організації семантичного поля: ядро, центр поля, периферію поля й фрагменти поля і вважає, що ядро поля може замінити кожного члена мікросистеми, тому що воно є представником усієї парадигми. Центр поля, на його думку, об'єднує ядро з окремими компонентами поля, периферія поля має одиниці, що конкретизують основне значення поля. Також учений виділяє ще одну складову ЛСП – це фрагменти поля, що утворюють окрему гіперо-гіпонімічну конструкцію однотипного або різнотипного складу [3].

А. Уфимцева також притримується думки, що структура лексико-семантичного поля складається з ядра, центра та периферії [49]. Ядро являє собою спільну сему (гіперсему), та є семантичним компонентом вищого ладу, яке є причиною семантичного розгортання поля. Центр поля у свою чергу складається з одиниць, які мають інтегральне, спільне з ядром диференційне значення, а периферія включає в себе одиниці, що найбільш віддалені від ядра [49, с. 141].

Отже, думки більшості вчених збігаються в тому, що лексико-семантичне поле обов'язково має ядро. До його складу входять назва або ім'я поля. До периферії належать слова, семи яких перетинаються з ядерними словами за окремими семами [5, с. 251]. Але слід зважати на думку М. Кочергана, який слушно зауважив, що елементи поля можуть входити в ядро одного поля і одночасно в периферію іншого і навпаки і наголошує на тому, що «лексична система мови непереривна і взаємопов'язана в своїх семантичних відносинах» [32, с. 176].

Лексико-семантичне поле, як вважає Н. Ключка, може бути поліцентричним, якщо різними центрами поля вважаються компоненти, що групуються навколо домінантних лексем різних частин мови [29].

Розглянемо детально кожен структурний елемент ЛСП. На підставі аналізу наукової літератури [6; 16;; 30], зазначимо, що в якості ядерної лексеми або групи лексем на роль імені поля обирають лексему, яка організовує навколо себе семантичне розгортання поля. Ядро являє собою лексичне вираження семантичних ознак і воно як представник усієї парадигми може замінити кожен із членів мікросистеми. Центр поля складається з одиниць, які мають спільне з

ядром значення, а периферія може включати одиниці, які знаходяться далеко від ядра. Отже, від семантики слів залежить приналежність до ядра чи периферії. Розподіл функцій поля відбувається між ядро та периферією: одна частина функцій переходить на ядро, а інша на периферію. Між ядерною та периферійною зонами відсутня чітка межа. Складові елементи поля можуть належати до ядра одного поля, але одночасно бути на периферії іншого поля [6, с.38]. Периферія поля складається з одиниць, що є найвіддаленішими за своїм значенням від ядра та деталізують й конкретизують основне значення поля.

Жодне мовне явище, як справедливо зазначає О. Ахманова, не може складатися лише з ядра, оскільки периферія є таким же повноправним елементом лексичного значення, як і ядро [6, с. 38].

Важливою є думка З. Попової, яка наголошує на тому, що ядерні елементи поля мають більшу частоту функціонування і одиниці, які становлять ядро поля володіють досить чіткими ознаками [50, с. 163]. Під час вибору лексеми на роль ядра слід зважати на такі характерні ознаки як нейтральність, висока частота вживання. Так як ядро є лексичним вираженням семантичних ознак, воно в змозі замінити будь який із членів парадигми, будучи представником усієї парадигми. Центр поля складається з одиниць, які мають інтегральне, спільне з ядром і між собою значення. Периферія поля містить більш індивідуальні одиниці, найвіддаленіші за своїм значенням від ядра, при цьому периферійні слова характеризуються найменшою частотністю вживання. Вони деталізують та конкретизують основне значення поля. Зазвичай периферійні елементи мають більш складний та насичений зміст і знаходяться у тісному зв'язку з іншими семантичними полями, утворюючи при цьому лексико-семантичну цілісність мовної системи [50].

Мовознавець С. Денисова має власну думку щодо структури лексико-семантичного поля. Семантична будова поля, тобто ядерно-периферійна структура в мові, утворена за принципом градуювання – ступеня виявлення ознак із центром, що складається з ознак високого ступеня детермінованості, і периферії – явищ із високим рівнем варіативності [20, с. 148].

Слово не обов'язково повинно належати чи входити до певного поля, адже зовнішні та внутрішні межі лексичних полів є досить розмитими. Д. Герартс наголошує, що помилково вважати, ніби семантичні поля є суворо розмежованими внутрішньо чи зовнішньо, а слова у полях схожі на шматочки мозаїки, що чітко відділені та не співпадають, чи що окремі поля перетинаються так само ясно і чітко [73, с. 66].

Лінгвіст А. Марковський зазначає, що центр лексико-семантичного поля формують слова, що найбільш характерні для позначення певного поняття чи явища. У лексичних полях можна вирізнити центри, що сформовані найбільш характерними слова, які мають найбільше спільних семантичних ознак і так звані «береги» – слова, що не так сильно пов'язані своїми значеннями з центром [74].

Але не слід забувати, що лексеми, які перебувають на периферії одного поля, можуть входити до ядра іншого і навпаки. Периферія є такою самою важливою складовою частиною поля, як і центр, зауважує Н. Гешко. Периферія поля складається з одиниць, що є найвіддаленішими за своїм значенням від ядра. Вони конкретизують основне значення поля. Польовий спосіб організації системи мови свідчить про обов'язкову наявність периферії в кожному полі, адже вона має не менш важливе значення, ніж ядро [16, с. 76].

Ю. Апресян вважає, що з будь-якого семантичного поля, через ланцюжок ланок-посередників, можна потрапити в будь-яку інше поле, тому семантичний простір мови в цьому сенсі є безперервним [4, с. 252].

Для виділення ядра та периферії А. Кузнецов пропонує наступні критерії: по-перше, слова, що відносяться до ядра, як правило, прості за морфологічною структурою; по-друге, ядерні лексеми володіють більш широкою комбінаторністю і є більш психологічно значимими; по-третє, слова-запозичення, зазвичай, відносяться до периферії, а не до центру. На думку вченого, слід також враховувати, що семантика ядерних слів є, як правило, ширшою, ніж семантика периферійних лексем [34, с. 77].

Існують декілька принципів розширення ЛСП. Вчені дослідили, що ЛСП може розширюватися за таким принципами як: принцип семної ієрархії, принцип

граматичної неоднорідності, ономасіологічний принцип, семасіологічний, принцип узуальності, принцип семемної неоднорідності тощо [30, с. 274]. Розглянемо деякі з них.

Отже, принцип семної ієрархії слова полягає в тому, що слова в полі поєднані спільним інтегральним компонентом, але протиставлені за диференційними ознаками. Характер відношень усередині сем, як зазначають дослідники, дає можливість виокремити домінантні та залежні семантичні компоненти. Наявність архісеми у структурі ЛСП є, на думку лінгвістів, необхідною і достатньою умовою входження лексеми до ЛСП. Ядерні компоненти утворюють інваріантне значення певного семантичного класу, периферійні ж компоненти можуть необмежено варіюватися [66, с. 149].

Підсумовуючи думки дослідників щодо структури лексико-семантичного поля, можна зробити висновок, що структура поля складається з таких частин як ядро поля, центр поля, периферія поля. Ядро поля представлено семантичним компонентом вищого порядку, який організовує навколо себе семантичне розгортання поля. Центр поля складається з лексичних одиниць, які мають спільне з ядром і найближчими лексичними одиницями диференційне значення. Периферія поля містить лексичні одиниці, які найбільш є віддаленими у своєму значенні від ядра, вони деталізують та конкретизують основне значення поля.

Слід зазначити, що лінгвісти у межах ЛСП розрізняють також лексико-семантичні, лексико-тематичні, функціонально-семантичні групи. У наступному підрозділі буде розглянуто лексико-семантичні групи як складова ЛСП.

1.3. Лексико-семантичні групи

Відомо, що семантичне поле має ієрархічний характер і має у своїй структурі макро- і мікроодиниці, які перебувають у відношеннях підпорядкованості і залежності. У межах лексико-семантичного поля виділяють мікрополя, лексико-семантичні групи, лексико-тематичні групи, функціонально-тематичні групи. Найкрупнішим утворенням у структурі поля нерідко виступає лексико-семантична група (далі ЛСГ).

Лексико-семантичні групи слів вивчає розділ мовознавства – семасіологія. Кожне слово входить до лексико-семантичної групи. Часто слова можуть входити до кількох груп одночасно через свою багатозначність [39]. Слова будь-якої мови можуть утворювати цілісну систему, тому що вони перебувають між собою у різних смислових відношеннях. Слово як основна одиниця мови володіє самостійним лексичним значенням і зв'язок окремого значення слова з семантичною системою мови здійснюється за допомогою внутрішньо поєднаних різноманітних предметно-смислових і експресивно-синонімічних словесних груп [63, с. 132].

Лінгвісти виділяють у рамках одного лексико-тематичного поля тематичні або лексико-тематичні та лексико-семантичні групи. Основна різниця між цими поняттями полягає в тому, що тематичні групи об'єднуються однією типовою ситуацією або однією темою і виділяється шляхом логічного членування широкого поняття. Тематичні групи, як говорить Л. Вайсгербер, узгоджуються з поняттями зовнішнього світу. На думку дослідника, лексико-семантичні групи відмежуються від тематичних груп, тому що ЛСГ співвідносяться із семантичною системою мови, в той час як тематичні групи пов'язані з зовнішнім світом [10]. ЛСГ представляють собою об'єднання значень слів, які містять конкретні поняття, що різняться ступенем виявлення якості, ознаки, дії і протиставленими якостями ознаки, дії, предмета, явища [29].

Вперше визначення лексико-семантичної групи, спираючись на наукові здобутки учення М. Покровського про об'єднання слів за їх семантичною спільністю або протилежністю, було введено в науковий обіг З. Нічман, яка

розглядала ЛСГ як частину лексико-семантичної системи мови (мікросистема), що представляє собою об'єднання слів однієї частини мови на основі інтеграційної семантичної ознаки як компоненту лексичних значень слів цієї групи [42, с. 4; 15]. А Ф. Філін довів, що весь словниковий запас мови можна розділити на лексико-семантичні групи слів, які й утворюють лексико-семантичну систему мови. Науковець стверджує, що класифікувати лексику за лексико-семантичними групами слід для будь-яких цілей, при цьому групи можуть мати таку структуру, якої задасть їм дослідник. Крім того, як зазначає вчений, головним мовним критерієм виділення лексико-семантичних груп є наявність смислових зв'язків між словами за лексичними значеннями [64].

Лексико-семантична група, за Ж. Соколовською, – це об'єднання значень слів, які містять конкретні поняття, що різняться ступенем виявлення якості, ознак, дії і протиставленими якостями ознаки, дії, предмета, явища [55, с. 54].

Під ЛСГ В. Звєгінцев розуміє групи слів, які представляють часткові підрозділи більш загальних понять, виражених словами з узагальнюючим значенням;, а також групи слів синонімічного характеру [24].

Е. Кузнецова визначає ЛСГ як сукупність словникових частин мови, де окрім загальних граматичних сем, є категоріально-лексична (архісема). ЛСГ представляє собою клас слів однієї частини мови, що мають у своєму значенні загальний інтегральний семантичний компонент та типові диференційні семи, що характеризуються схожістю сполучуваності й широким розвитком функціональної еквівалентності й мовної багатозначності. При включенні слова до складу ЛСГ, наголошує дослідниця, слід враховувати його категоріальну належність, тобто одиниці ЛСГ повинні належати до однієї частини мови [34, с. 4].

Л. Васильєв позначає терміном лексико-семантична група будь-який семантичний клас слів (лексем), які об'єднує хоча б одна загальна лексична парадигматична сема [12, с. 26].

В. Абрамов доповнює тлумачення дефініції і розглядає ЛСГ як об'єднання значень слів, які містять конкретні поняття, що різняться ступенем виявлення

якості, ознаки, дії і протиставленими якостями ознаки, дії, предмета, явища. ЛСГ формується у процесі взаємодії лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників. Її складовими є різного роду спільні семантичні компоненти, семантичні деривати, семантичні сітки, в яких реалізуються семантичні тотожності, протилежності та ін. [1, с. 36].

Вагомим є науковий доробок Б. Серебренникова, який схарактеризував основні ознаки ЛСГ [52, с. 150]. На думку автора, поняття ЛСГ не обмежується тільки інвентарним перерахуванням її членів та їх значень. У лексико-семантичних групах може бути легко виділено центральне слово, яке має найбільше число значень. Крім того, в лексико-семантичних групах можуть бути встановлені синонімічні ряди, синонімічні пари, що являють собою семантичний мінімум. Також слід враховувати постійний семантичний контекст, специфічний для кожного значення та міжслівні зв'язки слів у мікросистемах.

Вчені розрізняють семантичне поле і лексико-семантичні групи. Так, В. Левицький [29, с. 130-131] виділяє декілька диференційних ознак. По-перше, елементи семантичного поля об'єднані позамовно, а елементи ЛСГ об'єднуються насамперед внутрішньомовними відношеннями. По-друге, для семантичного поля характерні як конкретні, так і абстрактні слова одного рівня, а ЛСГ може складатися зі слів, що позначають матеріальні чи ідеальні об'єкти, а також зі слів з абстрактним і конкретним значеннями. По-третє, семантичне поле може позначати дискретні та недискретні об'єкти зовнішньої дійсності. Але при типологічному вивченні мов ЛСГ, на відміну від семантичного поля, є непридатною, оскільки вона ґрунтується на мовних відношеннях. По-четверте, семантичне поле може складатися з двох лексичних одиниць, тоді як ЛСГ складає більша кількість. Немало важливо, що у ЛСГ домігантою є ціле слово, яке входить до складу групи. В семантичному полі члени семантичного поля об'єднані одним спільним компонентом.

Л. Вайсгербер називає лексико-семантичну групу мовним полем, що співвідноситься із семантичною системою мови [31, с. 130].

Лексико-семантична група формується у процесі взаємодії лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників. Її складовими є різного роду спільні семантичні компоненти, семантичні сітки, в яких реалізуються семантичні тотожності, протилежності [7, с. 38]. Як зазначає Г. Межжеріна, окресленість ЛСГ в рамках поля (мікрополя) є досить чіткою. У той же час, одна й та сама ЛСГ може входити частково, а в деяких випадках і повністю до складу двох або більше семантичних полів. Частіше за все групи межують, але іноді можуть навіть нашаровуватися одна на одну [40].

Цінною є також думка Ф. Філіна, який виділяє синонімічні й антонімічні відношення як важливу особливість ЛСГ [64]. У Тлумачному словнику української мови трактується «синонім» як слово, близьке або тотожне значенням до іншого, але відмінне від нього звуковою формою, а «антонім» як слово, що має протилежне значення [62, с. 185].

Дослідники наголошують на тому, що слід відрізнити поняття «лексико-семантична група» і «синонімічна група» чи «синонімічний ряд».

У синонімічних рядах слова знаходяться в однотипних смислових відношеннях, перетинаються між собою за одним зі значень. Одиниці синонімічного ряду можуть бути взаємозамінними [63, с. 180]. Синонімічна група, по-перше, є частиною більш складної лексико-семантичної парадигми, представляє собою мінімальну парадигму слів чи фразеологізмів [11, с. 105].

Отже, як підсумок вище зазначеного, ЛСГ – це лексичне об'єднання, в якому слова групуються на основі інтегральної семи, набір диференційних сем може бути як однотипним, так й повторюваним або специфічним для кожної лексико-семантичної групи.

Висновки до 1 розділу

Теоретичний аналіз наукової літератури дозволив розглянути поняття «лексико-семантичне поле», «лексико-семантичні групи» і зробити наступні висновки.

У ході роботи на першому розділі з'ясовано, що поле складають пов'язані між собою елементи, які мають семантичну спільність. Лексико-семантичне поле утворюється безліччю значень, які мають хоча б один спільний компонент.

Лексико-семантичне поле розглядають як сукупність парадигматично пов'язаних лексичних одиниць, що об'єднані спільністю змісту і відображають поняттєву, предметну чи функціональну подібність позначуваних явищ.

Встановлено, що лексико-семантичне поле має багаторівневу структуру, яка представлена мікрополями, тематичними, лексико-семантичними групами, синонімічними рядами.

Виявлено, що лексико-семантичне поле представляє собою ієрархічну структуру великої кількості лексичних одиниць, об'єднаних загальним (інваріантним) значенням, які відбивають у мові певну понятійну сферу.

З'ясовано, що в структурі лексико-семантичного поля виділяють ядро, центр, периферію. Ядро поля представлено семантичним компонентом вищого порядку, який організовує навколо себе семантичне розгортання поля. Центр поля складається з лексичних одиниць, які мають спільне з ядром і найближчими лексичними одиницями диференційне значення. Периферія поля містить лексичні одиниці, які найбільш є віддаленими у своєму значенні від ядра, вони деталізують та конкретизують основне значення поля.

Встановлено, що в межах лексико-семантичного поля виділяють лексико-семантичні групи, які представляють собою об'єднання значень слів, які містять конкретні поняття, що різняться ступенем виявлення якості, ознаки, дії і протиставленими якостями ознаки, дії, предмета, явища.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ЧАС»

2.1. Семантична характеристика мовних одиниць лексико-семантичного поля «час»

У попередньому розділі ми розглядали поняття «лексико-семантичне поле». Для здійснення структурно-семантичної характеристики мовних одиниць ЛСП «час», звернемося спочатку до трактування дефініції «час».

У словнику української мови [58, с. 274] знаходимо трактування поняття «час», яке розглядається всебічно і тлумачиться як 1) одна з основних об'єктивних форм існування матерії, яка виявляється в тривалості буття;

2) тривалість існування явищ і предметів, яка вимірюється століттями, роками, місяцями, годинами, хвилинами і т. ін.;

3) послідовна зміна годин, днів, місяців, років тощо;

4) як проміжок, відрізок у послідовній зміні годин, днів, років і т. ін., протягом яких що-небудь здійснилося, здійснюється чи здійснюватиметься;

5) історичний період у розвитку природи і людства; визначена епоха або окремий етап у житті певного народу, держави, суспільства;

6) сприятливий, потрібний момент;

7) граматична категорія, що виражає відношення дії чи стану до моменту мовлення.

У Вікіпедії трактується поняття «час» як загальна форма буття, що виражає тривалість процесів взаємодії та послідовність зміни його станів.

У електронному словнику Duden розглядається поняття «час» таким чином:

1) перебіг, послідовність моментів, годин, днів, тижнів, років;

2) точно визначений момент часу;

3) виміряний годинником час;

4) часовий простір, проміжок часу;

- 5) незначний період часу, мить; тривалість існування життя, історії;
- 6) граматична категорія тощо [70].

У словнику *Pons* знаходимо такі тлумачення поняття «час»:

- 1) послідовність подій в певних відрізках, які можна виміряти;
- 2) час за годинником;
- 3) час в певній кліматичній зоні;
- 4) період часу, також й в особистому житті;
- 5) ера або історична епоха;
- 6) сучасність, дійсність;
- 7) граматична категорія [78].

Цифровий словник німецької мови (*Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*) дає декілька варіантів тлумачення лексеми «Zeit», яка розглядається як

- 1) сукупність секунд, хвилин, годин, днів, тижнів, років, що минають;
- 2) часовий відрізок, який є в розпорядженні;
- 3) тривалість та послідовність матеріальних процесів;
- 4) визначений годинником час;
- 5) місцевий або час певного меридіану;
- 6) часовий простір;
- 7) обмежений проміжок часу;
- 8) часовий відрізок в межах історичного розвитку;
- 9) граматична категорія [72].

Виходимо з того, що складовими ЛСП є мовні одиниці, які конотативно та контекстуально мають відображати якості та властивості центральних елементів структурного утворення поля та вступають з ними у парадигматичні відношення.

Виходячи з словникових дефініцій поняття «час», виділяємо ядро поля «Zeit», оскільки ця лексема є нейтральним семантичним компонентом вищого порядку, який організовує навколо себе семантичне розгортання поля.

Центр поля, як зазначали раніше, складається з лексичних одиниць, які мають спільне з ядром і найближчими лексичними одиницями диференційне

значення, тому виділяємо семи, які виступають, на нашу думку, центром лексико-семантичного поля «час» і містять, здебільшого, лексему «Zeit».

Матеріалом для лінгвістичного аналізу послужили мовні одиниці та фразеологізми німецької мови, дібрані шляхом суцільної вибірки з лексикографічних та фразеологічних джерел.

Отже, лексичні одиниці ЛСП «час» позначають :

1) перебіг, послідовність моментів: *mit der Zeit, im Laufe der Zeit, nach und nach, allmählich, von Zeit zu Zeit; die Zeit vergeht, die Zeit vergeht schnell wie im Fluge, die Zeit verstreicht, die Zeit verrinnt; die Zeit läuft rasch, die Zeit geht schnell/langsam; die Zeit geht vorbei; scheint stillzustehen; die Zeit anhalten, die Zeit zurückdrehen;*

2) точно визначений момент часу: *Zeitpunkt, feste Zeiten, Zeit der Ernte, eine Zeit mit jemandem vereinbaren, etwas auf unbestimmte Zeit vertragen, außerhalb der üblichen Zeit; e ist hohe/die höchste Zeit; rund um die Uhr; seit der Zeit, um diese Zeit, vor dieser Zeit, zu jeder Zeit, zur rechten Zeit, zur gleichen Zeit, zu bestimmten Zeiten; Zeit zum Lesen, Zeit zum Spielen;*

3) вимірний годинником час: *die Zeit ansagen (Es ist 19 Uhr; es ist viertel nach neun), nach der Zeit fragen (Wie spät ist es?), jeden Tag um dieselbe Zeit;*

4) часовий простір, проміжок часу: *die Zeit des Studiums, die Schulzeit, die Lernzeit, die Wartezeit; die Freizeit; die schönste Zeit des Lebens; eine schöne Zeit verbringen, erleben; eine kurze Zeit lang; für einige Zeit, für längere Zeit; für alle Zeiten, die letzte Zeit, in der letzten Zeit; nach kurzer Zeit, zu allen Zeiten; auf Zeit;*

5) незначний період часу, мить; тривалість існування життя, історії: *in der guten alten Zeiten; in der schlechten Zeiten; in früheren Zeiten; in Zeiten der Not; die Zeit Goethes, des Barocks, zur Zeit des Karls des Großen; eine vergangene Zeit, eine neue Zeit, die heutige Zeit; kommende Zeiten, künftige Zeiten; seit ewigen Zeiten. Das Rad der Zeit.*

У ході дослідження звернули увагу, що репрезентантами лексико-семантичного поля «час» можуть виступати фразеологічні одиниці з лексемою «Zeit», тому вважаємо доцільним розглянути це питання більш детально.

Відомо, фразеологія як розділ мовознавства вивчає семантичні процеси, які пов'язані з розвитком системи значення слів, розширенням лексичного запасу мови тощо. Об'єктом дослідження фразеології як розділу мовознавства є стійкі вислови, їх семантика, структура, походження, роль у мові, взаємозв'язок з іншими мовними одиницями, зокрема словом і реченням. Предметом фразеології є вивчення типологічних ознак фразеологізмів, дослідження їх природи та сутності. Одиницею фразеології є фразеологізми, тобто стійкі словосполучення [32].

Вагомий внесок у науку внесли Л. Авксентьєв, Я. Баран, В. Виноградов, М. Городникова, Л. Зіндер, О. Кунін, О. Молотков, О. Потебня, І. Срезневський, М. Степанова, Т. Строева, В. Фляйшер, П. Фортунатов, І. Чернишова, М. Шанський та інші. Вони розглядали питання особливостей фразеологізмів, їх запозичення з інших мов, умов та способів їх утворення, структурні аспекти, емоційне забарвлення, способи класифікації; розроблено декілька класифікацій фразеологічних одиниць.

На думку В. Виноградова, фразеологізм – це семантично пов'язане сполучення слів, яке, на відміну від подібних до нього за формою синтаксичних структур (висловів або речень), не виникає в процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значеннєвих закономірностей поєднання лексем, а відтворюється у вигляді усталеної, неподільної, цілісної конструкції [15, с. 145]. Фразеологічні одиниці відрізняються від лексичних одиниць тим, що мають цілісність значення, стійкість складу і структури, і, як правило, непроникність структури. Фразеологізми виникають із різних джерел в різні часи на різних етапах еволюції та розвитку людини. Переважна більшість фразеологізмів походить з усної народної творчості, а саме з легенд, повір'їв. Насамперед, це прислів'я, приказки та крилаті вирази.

У своїй класифікації фразеологічних одиниць, В. Виноградов відносить прислів'я та приказки та крилаті вирази до фразеологічних виразів [15].

У «Тлумачному словнику української мови» зазначається, що прислів'я – це влучний образний вислів, часто ритмічний за будовою, який у стислій формі

узагальнює, типізує різні явища життя, а приказка – це поширений у мові влучний, часто римований вислів без повчального змісту» [59, с. 363]. Тому не можна залишити по за увагою цей пласт лексичних одиниць.

Під час опрацювання лексикографічних і фразеологічних джерел знайшли велику кількість фразеологізмів, прислів'їв та приказок з лексемою «Zeit». які можна віднести до ближньої периферії лексико-семантичного поля «час», оскільки периферія поля містить лексичні одиниці, які найбільш є віддаленими у своєму значенні від ядра, і які деталізують та конкретизують основне значення поля.

Надаємо більш детальну характеристику кожної групи фразеологічних одиниць з лексемою «Zeit».

У ході дослідження з'ясували, що більшість проаналізованих фразеологізмів позначають точно визначений момент часу, прикладом можуть слугувати наступні фразеологічні одиниці: *Die Zeit ist reif* (час настав). *Die Zeit ist noch nicht reif* (ще не час). *Es ist höchste Zeit!* (вже давно час). *Die Zeit ist um* (час минув). *Das ist ein Zug der Zeit. Alles zu seiner Zeit* (на все свій час); або позначають важливість точно визначеного моменту часу: *auf der Höhe der Zeit sein* (йти в ногу з часом); *den Nerv der Zeit treffen* (мати успіх в чомусь, тому що це актуально); *die Zeichen der Zeit erkennen* (правильно дивитись на ситуацію, що склалась); *die beste Zeit hinter sich haben* (мати найкращі роки позаду). *In der Mitte der Nacht beginnt der Tag.*

Знаходимо також фразеологізми, які позначають перебіг або послідовність моментів: *die Zeit vergeht* (час летить), *die Zeit vergeht schnell wie im Fluge* (час швидко плине), *die Zeit verstreicht* (час йде), *die Zeit verrinnt* (час минає), *die Zeit läuft rasch* (час летить), *die Zeit geht schnell/langsam* (час плине швидко/повільно). *Die Zeit rinnt einem durch die Finger* (час тече крізь пальці).

Значна кількість проаналізованих нами фразеологічних виразів носить повчальний характер. Зазвичай, це прислів'я, які передають багатолітній людський досвід, ставлення народу до категорії «час», є порадами досвідченої людини. Більшість з проаналізованих ФО мають еквіваленти в українській мові.

В якості прикладів наведемо такі фразеологічні вирази, які передають людський досвід стосовно ролі часу в нашому житті: *Zeit heilt alle Wunden* (час лікує всі рани). *Zeit ist Geld* (час – це гроші).

Наступні фразеологізми позначають відношення до нерационального використання часу: *Plaudern ist der Dieb der Zeit* (базікання - крадій часу). *Alles hat seine Zeit* (Всьому свій час).

Більшість проаналізованих ФО носять не тільки повчальний характер, а й є порадами, настановами, які з'явилися як результат людської діяльності і досвіду. Так, прикладами можуть слугувати такі прислів'я як: *Was du heute kannst besorgen, das verschiebe nicht auf morgen* (не відкладай на завтра те, що зможеш зробити сьогодні). «*Morgen, morgen, nur nicht heute*», sagen alle faulen Leute! («завтра, завтра, не сьогодні», - так ледачі люди кажуть!). *Man muss sich in die Zeit schicken* (На безриб'ї і рак риба / Живемо часом з квасом, часом з водою). *Alles Ding hat seine Zeit* (на все свій час). *Spar in der Zeit, so hast du in der Not* (скупність - не дурість).

Знаходимо також фразеологічні вирази, які відображають ставлення до очікування. *Aufgeschoben ist nicht aufgehoben* (відкласти не означає скасувати). *Lange geborgt ist nicht geschenkt. Das Heute muss dem Morgen nichts borgen* (не давай завтрашньому дню в борг сьогоднішньої роботи). *Lieber spät als gar nicht* (краще пізно, ніж ніколи). *Warten ist nicht schenken* (чекати-не дарувати).

Відношення до запізнення демонструють наступні фразеологічні одиниці: *Besser spät als nie* (краще пізно, ніж ніколи). *Wer nicht kommt zur rechten Zeit, der geht der Mahlzeit quitt* (хто запізнюється, задовольняється залишками.). *Wer nicht kommt zur rechten Zeit, der soll haben, was übrigbleibt* (життя карає тих, хто спізнюється).

Народна мудрість дає поради щодо раціонального застосування часу і застерігає проти поспіху: *Besser abwarten, als sich übereilen* (скорий поспіх-людям поспіх). *Eile mit Weile* (мудріше їдеш-далі будеш). *Eilen macht oft heulen* (поспішиши-людей насмішиши). *Wer zu sehr eilt, wird langsam fertig* (хто спішисть, буде повільніше). *Große Hast kam oft zu spät* (зроблене поспішно часто запізніле).

Was langsam kommt, kommt gut (поспішиши-людей насмішиши). Zum Laufen hilft nicht schnell sein (скорий поспіх-людям посміх).

Досвід людства передається через прислів'я та приказки: *Mit der Zeit pflückt man Rosen. Zeit bringt Rosen. Zeit macht Heu (терпіння і праця все переможуть). Morgenstunde hat Gold im Mund (хто рано встає, у того й є). Zeit, Ebbe und Flut warten auf niemand (сонечко нас не чекає). Abgeredet vor der Zeit, bringt nachher keinen Streit (угода дорожча за гроші). Die Zeit heilt alles (час все лікує). Die Zeit wird's lehren (наслідки стають очевидними лише через певний проміжок часу). Kommt Zeit, kommt Rat (поживемо – побачимо / ранок вечора мудріший). Heute oben, morgen unten. Heute groß, morgen klein. Heute rot, morgen tot. Heute mir, morgen dir. Besser heute, als morgen. Heut' ist die Zeit. Verschiebe nie auf morgen, was du heute kannst besorgen (не відкладай на завтра те, що можеш зробити сьогодні). Wer Rosen nicht im Sommer bricht, der bricht sie im Winter nicht (двічі літа не буває/ двічі молодим не бути).*

Своєчасність як важлива складова життя також висвітлюється в наступних фразеологічних виразах: *Es ist noch nicht aller Tage Abend. Man soll den Tag nicht vor dem Abend loben. Wer weiß, was der Abend bringt. Lobe den Flachs nicht, bevor das Leinen gewoben ist. Ungeschehen mag noch geschehen (курчат восени лічать).*

Зазначимо, що науковці відносять крилаті фрази або вирази відомих людей також до фразеологічних виразів, тому доцільно включити їх до переліку фразеологізмів, які становлять периферію ЛСП «час».

Наведемо приклади висловів відомих німецьких вчених, письменників тощо [76]:

Die Zeit ist das, was man an der Uhr abliest (Albert Einstein).

Die Leute, die niemals Zeit haben, tun am wenigsten (Georg Christoph Lichtenberg).

Die Zeit verwandelt uns nicht, sie entfaltet uns nur (Max Frisch).

Gewöhnliche Menschen überlegen nur, wie sie ihre Zeit verbringen. Ein intelligenter Mensch versucht, sie auszunutzen (Arthur Schopenhauer).

Jede Zeit ist eine Sphinx, die sich in den Abgrund stürzt, sobald man ihr Rätsel gelöst hat (Heinrich Heine).

Лексико-семантичне поле «час» формується ядром «Zeit», центр поля складають лексеми, які номінують різні аспекти: 1) перебіг, послідовність моментів, годин, днів, тижнів, років; 2) точно визначений момент часу; 3) вимірний годинником час; 4) часовий простір, проміжок часу; 5) незначний період часу, мить; тривалість існування життя, історії. Фразеологізми, прислів'я, приказки, крилаті вислови з лексемою «Zeit» відносимо до ближньої периферії лексико-семантичного поля «час». У ході дослідження з'ясували, що більшість аналізованих нами фразеологізмів можна класифікувати за різними критеріями і виділили такі групи фразеологізмів: 1) ФО на позначення точно визначеного моменту часу; 2) ФО, які позначають перебіг або послідовність моментів; 3) ФО повчального характеру.

Як зазначалося в першому розділі, у межах ЛСП виділяють лексико-семантичні групи за категоріальною ознакою. Спираючись на цей принцип включення слів до лексико-семантичної групи, виділяємо такі групи в межах темпорального ЛСП: 1) назви неточних часових відрізків 2) назви точних часових відрізків; 3) назви пори року; 4) назви частин доби; 5) назви місяців; 6) назви днів тижнів.

Першу лексико-семантичну групу представляють лексеми, які номінують час, пору, період, епоху чи еру. Більшість іменників на позначення часу, які належать до «ядра» ЛСП розвинули низку синонімічних значень. У словнику Duden знаходимо такі репрезентанти: *Abschnitt, Zeitabschnitt, Zeitraum, Zeitperiode, Zeitalter, Zeitspanne, Zeitstrecke, Phase, Stadium, Epoche, Ära*.

Назви точних часових відрізків позначаються такими лексемами як *Sekunde, Minute, Stunde, Tag, Woche, Monat, Jahr, Jahrhundert*, вони є нейтральними, кожна з них можна доповнити синонімами. У словнику синонімів Duden знаходимо подібні за значенням слова, таким чином виділяємо лексеми, які створюють синонімічний ряд: *Sekunde – Augenblick, Moment, Weile; Minute – sechzig Sekunde, Atemzug, Nu, Moment, Weilchen; Woche – acht Tage, von Montag*

bis Montag; Monat – vier Wochen, Mond; Jahr – Kalenderjahr, zwölf Monate, 365 Tage; Jahrhundert – 100 Jahre. Як бачимо, периферійні лексеми уточнюють загальну сему лексико-семантичної групи.

Цікавим є той факт, що в німецькій мові не існує точного перекладу слова «доба». У словниках знаходимо такі варіанти *Tag und Nacht, vierundzwanzig Stunden, rund um die Uhr.*

Лексико-семантичну групу «назви пори року» презентують лексеми *Winter, Frühling, Sommer, Herbst*, які в свою чергу мають синоніми: *Winter – kalte Jahreszeit; Frühling – Frühjahr, Frühjahrzeit, Blüte, Blütezeit, Jugend; Sommer – warme, heiße Jahreszeit; Herbst – Altweibersommer, Nachsommer, Nachsaison, Obsternte, Weinlese.* Завдяки синонімам розкривається, доповнюється або конкретизується сутність загальних сем ЛСГ.

Лексико-семантична група представлена лексемами, які позначають назви частини доби, а саме *Morgen, Vormittag, Mittag, Nachmittag, Abend, Nacht.* В лексикографічних джерелах знаходимо лексеми з побідним значенням, які утворюють синонімічні ряди: *Morgen – erste Tageshälfte, Morgenstunde, Tagesabbruch, Tagesbeginn, früher Vormittag, der junge Tag, Frühe, beim Morgengrauen, bei ersten Hahnenschrei, früh morgens, des Morgens; Vormittag – in der Frühe; Mittag – gegen zwölf Uhr, um zwölf Uhr, nach zwölf Uhr, zur Mittagszeit; Nacht – Dunkelheit, Düsterei, Finsterei, Finsternis, Schwärze, Dunkel, Düsternis.*

В останні роки лінгвісти звернулися до вивчення ЛСГ прикметників і прислівників. В ході аналізу мовних одиниць, в поле нашого зору попала велика кількість прикметників та прислівників з лексемою «Zeit», які тим чи іншим чином позначають часові відносини.

Прикметникові лексеми на позначення часових відносин в німецькій мові утворюють особливу лексико-семантичну групу. В словниках знаходимо прикметники: *schnell, blitzschnell, rasch, rasant, eilig, heftig, hastig, ungestört, flüchtig, schlagartig, allmählich, langsam, unmerklich,* які в сполученні з дієсловами позначають плинність часу; прислівники: *immer, oft, allmählich, manchmal, selten, nie, niemals,* позначають частотність явищ або подій в часовому

просторі, а прислівники на позначення часу як періоду представлені одиницями *vorgestern, gestern, heute, morgen, übermorgen*.

В межах цієї ЛСГ виділяємо синонімічні ряди: *zeitweise (ab und zu, manchmal, gelegentlich, episodisch, hin und wieder, kurzfristig, von Zeit zu Zeit); zeitweilig (dann und wann, zeitweise, eine Zeit lang, mitunter), zeitgleich (gleichzeitig, gleichlaufend, parallel, simultan, zugleich, zusammen); zeitgemäß (aktuell, angesagt, gegenwartsnah, modern, zeitnah); zeitig (beizeiten, bald, baldig, rechtzeitig, frühzeitig); derzeit (augenblicklich, gegenwärtig, gerade, jetzt, soeben, zurzeit); jederzeit (bestimmt, auf jeden Fall, durchaus, fraglos, gewiss, immer, ohnehin, zu jeder Zeit), zeitlos (beständig, dauerhaft, ewig); zeitsparend, zeitabhängig, zeitbedingt; zeitweise, zeitweilig; zeitgleich, gleichzeitig; zeitgemäß, zeitgenössisch, zeitnah; rechtzeitig, zeitig, beizeiten, frühzeitig; derzeit, zurzeit та пари антонімів *nachzeitig – vorzeitig*. Ця група представлена великою кількістю синонімів, що позитивно відбивається на розширенні лексичних можливостей мови.*

У лексикографічних джерелах та словниках представлені синонімічні групи: (zeitlicher) Abstand · (zeitliches) Intervall · Dauer · Frist · Periode · Phase · Spanne · Weile · Zeit · Zeitabschnitt · Zeitabstand · Zeitdauer · Zeitdifferenz · Zeitintervall · Zeitlang · Zeitrahmen · Zeitraum · Zeitspanne.

Як підсумок, зазначимо, що складовими ЛСП «час» виступають мовні одиниці, які конотативно та контекстуально відображають такі якості та властивості як 1) перебіг, послідовність моментів; 2) точно визначений момент часу; 3) вимірний годинником час; 4) часовий простір, проміжок часу; 5) незначний період часу, мить; тривалість існування життя, історії.

Лексико-семантичні групи: 1) назви неточних часових відрізків 2) назви точних часових відрізків; 3) назви пори року; 4) назви частин доби; 5) назви місяців; 6) назви днів тижнів мають безпосереднє відношення до структурного утворення лексико-семантичного поля «час». Кожну ЛСГ представляють лексеми нейтрального забарвлення, які доповнюють синонімічні ряди в межах групи.

Фразеологічні одиниці з лексемою «Zeit» можна поділити на чотири групи: 1) ФО, які позначають точно визначений момент часу; 2) ФО, які позначають перебіг або послідовність моментів; 3) ФО, які передають народний життєвий досвід і носять повчальний характер; 4) крилаті фрази, які передають відношення автора до категорії «час».

2.2. Структурна характеристика мовних одиниць лексико-семантичного поля «час»

У попередньому підрозділі розглянули мовні одиниці ЛСП «час» за семантичною ознакою і відмітили той факт, що основне лексичне значення у темпоральних лексем визначається шляхом утворення композитів, у складі яких лексема *Zeit* займає різні позиції.

У ході аналізу з'ясували, що більшість лексем на позначення темпоральних відношень виражені субстантивними композитами:

1) *Zeit* + іменник: *Zeitpunkt, Zeitabschnitt, Zeitraum, Zeitperiode, Zeitalter, Zeitspanne, Zeitstrecke; Zeitreise, Zeitverschwendung, Zeiteinteilung, Zeitplan, Zeitmangel, Zeitaufwand, Zeitgewinn, Zeitlupe, Zeitstrafe, Zeitdruck, Zeitnot, Zeitgefühl; Zeitbedarf, Zeitfresser, Zeitgeber, Zeitenwende, Zeitintervall, Zeitkegel, Zeitkugel, Zeitmaß, Zeitpfeil, Zeitregel, Zeitscheibe, Zeitabstand, Zeitarbeit, Zeitbombe, Zeitersparnis, Zeitformat, Zeitfrage, Zeitlimit, Zeitmanagement, Zeitnahme, Zeitnehmer, Zeitüberschreitung, Zeitvertreib, Zeitunterschied, Zeitansage, Zeitangabe;*

2) іменник + *Zeit*: *Abendbrotzeit, Abfahrtzeit, Abflugzeit, Ankunftszeit, Arbeitszeit, Ausbildungszeit, Einkaufszeit, Frühjahrzeit, Jahreszeit, Jugendzeit, Neujahrzeit, Sommerzeit, Studienzeit, Schulzeit; Tageszeit, Weihnachtzeit, Urlaubszeit, Uhrzeit;*

3) дієслово + *Zeit*: *Badezeit, Blütezeit, Lernzeit, Lebenszeit, Wartezeit,*

4) прикметник + *Zeit*: *Freizeit, Frühzeit, Hochzeit, Heißzeit, Teilzeit, Vollzeit.*

Назви часових відрізків, часового простору чи періоду часу не обмежуються лише іменниками.

Темпоральні ознаки і характеристика явищ об'єктивної дійсності може виражатися в мові різними граматичними категоріями, наприклад,

а) прикметниками, які мають у своєму складі лексему «Zeit»: *allzeit, beizeiten, derzeit, jederzeit, nachzeitig, seinerzeit, vorzeitig, zeitabhängig, zeitartig, zurzeit, zeitig, zeitinvariant, zeitlos, zeitnah, zeitweilig, zeitbedingt*; або в поєднанні з дієсловами чи іменниками можуть позначати швидкість, плинність або частоту явищ, подій: *schnell, blitzschnell, rasant, rasch, heftig, hastig, eilig, ungestürmt, flüchtig, schlagartig, allmählich, langsam, unmerklich*;

б) дієсловами *sich beeilen, sich verspäten, vergehen, ablaufen, vorbeigehen, laufen, verrinnen, verlaufen, rennen*;

в) дієприкметників *zeitsparend, zeitraubend, zeitbedingt* тощо.

Більшість сем реалізується у словосполученнях, які побудовані за моделями: 1) іменник + дієслово: *die Zeit vergeuden, die Zeit verbringen, die Zeit verschwenden, die Zeit verlieren, die Zeit fühlen, die Zeit genießen, die Zeit dauert; die Zeit für etwas haben; die Zeit verstreicht, verrinnt; die Zeit flieht; die Zeit anhalten, die Zeit zurückdrehen; sich Zeit nehmen; unter Zeitdruck stehen*;

2) іменник + дієслово + прикметник: *die Zeit vergeht schnell, die Zeit vergeht rasch, die Zeit vergeht allmählich, die Zeit vergeht langsam, die Zeit vergeht unmerklich; eine herrliche Zeit erleben; eine schlimme Zeit überstehen; eine schlimme Zeit durchgemacht; eine bewegte Zeit durchleben*

3) іменник + прийменник + іменник: *Zeit für den Sport, Zeit zum Lesen*;

4) прийменник + іменник. Лексема «Zeit» вживається у сполученні з прийменниками *an, auf, außer, außerhalb, für, in, nach, seit, vor, von, während, zu* на позначення точного визначеного відрізка часу або часового простору: *es ist an der Zeit, dass...; ich denke oft an diese Zeit; etw. auf unbestimmte Zeit vertagen, verschieben; auf einige, längere, lange, kurze Zeit verreisen; auf alle Zeiten, auf Zeit; außer der Zeit; außerhalb der üblichen, gewöhnlichen Zeit kommen; seit der Zeit, seit dieser Zeit, seit einiger Zeit, seit langer Zeit, seit geraumer Zeit; für alle Zeiten; in der guten alten Zeiten; in der schlechten Zeiten; in früheren Zeiten; nach kurzer Zeit, während dieser Zeit, zu festen Zeiten*;

5) прикметник + іменник: *eine schöne Zeit; eine herrliche Zeit; eine schwere, eine glückliche Zeit; eine schlimme Zeit; eine bewegte Zeit; die schönste Zeit; die goldene Zeit; feste Zeiten; eine vergangene Zeit, eine neue Zeit, die heutige Zeit; kommende Zeiten, künftige Zeiten.*

Структурний аналіз мовних одиниць на позначення часових відносин показав, що значна кількість лексем виражені субстантивними композитами. Часові відрізки, назви часового простору чи певного періоду часу, а також характеристика ознак і явищ здійснюється через ад'єктивні, адвербіальні та вербальні засоби. Лексема «Zeit» є досить вживаною у словосполученнях, які побудовані за моделями, в яких субстантивний компонент займає центральне місце.

Висновки до другого розділу

Здійснений у другому розділі структурно-семантичний аналіз мовних одиниць лексико-семантичного поля «час» дає підстави зробити наступні висновки.

Встановили, що лексико-семантичне поле «час» формується ядром «Zeit», центр поля складають лексеми, які номінують різні аспекти: 1) перебіг, послідовність моментів, годин, днів, тижнів, років; 2) точно визначений момент часу; 3) вимірний годинником час; 4) часовий простір, проміжок часу; 5) незначний період часу, мить; тривалість існування життя, історії.

Фразеологізми, прислів'я, приказки, крилаті вислови з лексемою «Zeit» відносимо до ближньої периферії лексико-семантичного поля «час».

Фразеологічні одиниці з лексемою «Zeit» можна поділити на чотири групи: 1) ФО, які позначають точно визначений момент часу; 2) ФО, які позначають перебіг або послідовність моментів; 3) ФО, які передають народний життєвий досвід і носять повчальний характер; 4) крилаті фрази, які передають відношення автора до категорії «час».

У межах ЛСП за категоріальною ознакою виділили лексико-семантичні групи: 1) назви неточних часових відрізків 2) назви точних часових відрізків; 3) назви пори року; 4) назви частин доби; 5) назви місяців; 6) назви днів тижнів; 7)

група прикметників на позначення темпоральних відносин, та виділили синонімічні ряди в кожній лексико-семантичній групі.

Встановили, що значна кількість лексем виражені субстантивними композитами. Часові відрізки, назви часового простору чи певного періоду часу, а також характеристика ознак і явищ темпорального характеру здійснюється через ад'єктивні, адвербіальні та вербальні засоби. Лексема «Zeit» є досить вживаною у словосполученнях, які побудовані за моделями, в яких субстантивний компонент займає центральне місце.

Матеріалом для лінгвістичного аналізу послужили лексичні одиниці та фразеологізми німецької мови, дібрані шляхом суцільної вибірки з лексикографічних та фразеологічних джерел.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Формування лексичної компетенції під час вивчення іноземної мови

Зміст навчання іноземної мови має забезпечити досягнення головної мети навчання, яка полягає в тому, щоб навчити учнів спілкування іноземною мовою в типових ситуаціях повсякденного життя в межах засвоєного програмного матеріалу [43]. Вивчити іноземну мову – це перш за все оволодіти необхідним запасом слів цієї мови. Тому навчання необхідного мінімуму слів є однією з найважливіших задач учителя під час розв'язання основної проблеми – це навчити спілкування іноземною мовою в усній та писемній формах.

На сучасному етапі розвитку методики зміст з навчання конкретизується через іншомовні комунікативні компетенції, а саме мовну або лексичну, мовленнєву, соціокультурну.

Аналіз педагогічної літератури свідчить, що багато зарубіжних і вітчизняних вчених досліджували питання іншомовної комунікативної компетенції та комунікативної компетентності: Н. Гез, І. Зимня, К. Саломатов, Г. Китайгородська, Е. Кузьміна, А. Маркова, С. Ніколаєва, О. Пометун, Ю. Пассов, Н. Хомський, А. Хуторской.

У науковому колі педагогів та методистів використовуються поняття «компетентність» та «компетенція». «Компетенція» з англійської перекладається як «коло питань, щодо яких людина обізнана, пізнала їх і має досвід». У словниках знаходимо таке трактування понять: «компетенція» – добра обізнаність з чим-небудь; здатність використовувати набуті знання й сформовані вміння, а компетентність розглядається як здатність застосовувати знання та вміння ефективно й творчо діяти [60, с. 250].

Комунікативну компетенцію розуміють методисти як здатність користуватися мовою залежно від конкретної ситуації [43]. Іншомовна комунікативна компетенція тлумачиться дослідниками як здатність учнів

спілкуватися іноземною мовою і вона охоплює такі компетенції як мовну або лексичну, мовленнєву, соціокультурну. Мовна компетенція включає лексичні, граматичні, фонетичні та орфографічні знання та відповідні навички. Мовленнєва компетенція включає чотири види компетенцій: в аудіюванні, говорінні, читанні, письмі. Соціокультурна компетенція поділяється на країнознавчу, яка містить знання про культуру країни, мова якої вивчається, та лінгвокраїнознавчу, яка передбачає володіння особливостями мовленнєвої і немовленнєвої поведінки носіїв мови в певних ситуаціях [43, с. 42-43].

Тлумачення терміну «лексична компетенція» є досить складним через свою багатогранність.

У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти лексична компетентність або компетенція розглядається як знання і здатність використовувати словниковий запас, який складається з лексичних та граматичних елементів [23, с. 165]. За словником Duden, словниковий запас (нім. Wortschatz) – це сукупність слів однієї мови, набір слів якими володіє людина [71]. А лексику ми розуміємо, як сформований словниковий запас певної мови. Вона є динамічною, оскільки постійно відбуваються зміни, слова з'являються та зникають [77, с. 308].

Свою думку щодо трактування цього терміну має професор Генріксен, який вважає, що лексична компетенція є системою, що складається з трьох вимірів, які тісно пов'язані між собою: знання значення слова, глибина знання, здатність розуміти ефективні можливості використання слова у контексті [69, с. 213].

Лінгвіст П. Нейшен говорить про те, що лексична компетенція складається з трьох видів знання: 1) форми (письмової та усної частини мови); 2) значення; 3) використання (граматичних функцій, обмежень щодо вживання) [75, с. 33].

Варте уваги тлумачення О. Соловової, яка під терміном «лексична компетенція» розуміє обізнаність із словниковим складом іноземної мови, що охоплює лексичні елементи та можливість використовувати їх у ході акту

мовлення. Фразеологізми, слова та сталі словосполучення відносяться до лексичних елементів [56, с. 80].

Лексична іншомовна компетенція являє собою здатність особи до коректного оформлення своїх думок та розуміння мовлення інших, а це у свою чергу базується на теоретичних відомостях про систему певної мови (фонетики, граматики), так розуміє цей термін С. Ніколаєва [43, с. 15].

С. Смоліна у своїй статті дає таку характеристику поняття лексична компетенція. На її думку, лексична компетенція це – здатність людини до коректного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань та лексичної усвідомленості [5, с. 16].

Лексична компетенція включає в себе лексичні навички, вміння, знання і загальну мовну усвідомленість або здатність до їх використання в усіх видах мовної діяльності. Отже, розглянемо ці дефініції більш детально.

У словнику зустрічаємо таке трактування поняття: навичка – це уміння, набуте вправами, досвідом. Конкретизує поняття С. Ніколаєва, яка розглядає навичку як доведену до автоматизму дію з мовним матеріалом (на рівні слова, словосполучення, фрази, понадфразової єдності). Навички є автоматизованими компонентами, основою мовленнєвої діяльності, або уміння [43]. Таким чином можна визначити, що навичка це рух, який був сформований за допомогою вправ, доведений до автоматизму та не потребує контролю та вольових зусиль, щоб його виконати. Тому саме лексичні навички доречно розглядати як найважливіший та невід’ємний компонент при вивченні іноземної мови.

Навички зазвичай поділяють на дві групи: рецептивні та репродуктивні [52]. Під рецептивними навичками розуміють навички сприймання й розуміння лексичних одиниць в усному та писемному мовленні, а саме: - вміння впізнавати да ідентифікувати усні та письмові форми лексичних одиниць; - вміння співвідносити лексичну одиницю з відповідним об’єктом чи явищем; - вміння обґрунтовувати здогадки про значення лексичної одиниці.

Репродуктивні навички – це навички використання лексичних одиниць в усному чи писемному мовленні, передбачають: виклик лексичної одиниці із довготривалої пам'яті; відтворення лексичної одиниці [52, с. 16].

Вміння – є здатністю людини, що стає реальністю внаслідок розвитку навичок та мовленнєвої практики вираження конкретних думок [18, с. 18].

До лексичних навичок відносять навички інтуїтивно-правильного розуміння і вживання іншомовної лексики на основі мовленнєвих лексичних зв'язків між слухо-мовленнєвомоторною і графічною формами слова та його значення, а також зв'язків між словами іноземної мови. Лексична одиниця є одиницею навчання лексичного матеріалу, вона може бути не лише словом, а й цілим сталим словосполученням.

Отже, лексична компетентність, як вважають провідні методисти, передбачає, з одного боку, наявність розвинутого словникового запасу, а з другого боку, вміння використовувати наявні в арсеналі лексичні одиниці в процесі мовлення для передачі своїх думок, ставлення до сказаного, почутого чи прочитаного.

Науковці наголошують, що під час формування лексичної компетентності, яка є необхідним компонентом іншомовної комунікативної компетенції, важливо врахувати такі аспекти: 1) збагачення словникового запасу учнів; 2) формування знання про лексичні одиниці; 3) мовлення залежить від взаємозв'язаного засвоєння лексичних одиниць з урахуванням його словотвірних і функціональних особливостей; 4) образність мовлення залежить від вправляння над переносним значенням слова.

Більшість науковців виділяють три основних етапи формування лексичних навичок:

1. Етап ознайомлення з новою лексичною одиницею;
2. Етап повторення і тренування слова у вправах;
3. Етап вживання слів у різних, не типових для попередніх етапів, ситуаціях, що означає повне оволодіння словом і як результат сформовану лексичну навичку [43; 45].

Перший етап має на меті формування лексичних навичок. На цьому етапі робота проходить на основі усного випередження, це означає відсутність роботи над текстом. Тобто новий лексичний матеріал береться із тексту, на основі якого буде проходити робота на другому етапі. Всі вправи першого етапу усні, хоча при цьому зорові опори також можуть бути присутніми. Вони відбуваються у вигляді записів на слух і прочитання мікротекстів.

Другий етап удосконалення навичок здійснюється при роботі над текстом. Ю. Пассов наголошує, що в розмовному тексті, як правило не повинно бути нового лексичного матеріалу, який не був засвоєний на першому етапі (чи на попередніх темах). Це являється обов'язковою передумовою виконання завдання цього етапу – удосконалення навичок. Також, при цьому має відбуватися комбінування мовленнєвого матеріалу шляхом використання учнем мовленнєвих одиниць, які знаходяться у тексті, і тих, які були засвоєні раніше. Суть другого етапу полягає в трансформації матеріалу розмовного тексту і його комбінування з раніше засвоєним з метою вираження свого відношення до змісту тексту.

На третьому етапі розвиваються всі якості говоріння як діяльності і як продукту. Специфіка роботи полягає в тому, що лексичний матеріал використовується в абсолютно нових ситуаціях, для вирішення нових, більш складніших, мовленнєвих задач. Тому доцільно використовувати мовленнєві вправи, які направлені на мотивоване вираження своїх думок, при варіативності проблем та ситуацій.

Як показав аналіз наукової методичної літератури, формування лексичної компетенції неможливе без вправляння, тобто виконання вправ. Тому доцільним вважаємо розглянути це поняття і звернемося до тлумачного словника та знайдемо характеристику цього терміну. Управа – це спеціальне завдання, що виконується для набуття певних навичок або закріплення наявних знань [61, с. 754].

Психологи розглядають вправу як багаторазове виконання дій або видів діяльності з метою їх засвоєння, показником чого є розуміння, усвідомлений контроль і їх корекція [47].

У дидактиці вправу характеризують як тренування, пов'язане з регулярно повторювальною дією, спрямоване на оволодіння певним способом діяльності [21]. У методиці навчання іноземних мов вправа- це спеціально організоване а навчальних умовах багаторазове використання окремих дій або діяльності для того, щоб оволодіти ними або удосконалити [41]. Ці навчальні дії є основою для спрямування на формування та вдосконалення мовленнєвих умінь та навичок, вони складають основну частину навчальної роботи під час уроку [25].

Ю. Пассов визначає поняття вправа, як процес виконання умовно-комунікативного завдання або комунікативного завдання [44]. Звертаючись до педагогічного словника знаходимо таку характеристику вправи, вправа – це багаторазове виконання учнями певних дій з метою вироблення й удосконалення умінь та навичок у навчальній роботі [46].

Як бачимо, цей термін трактується як в широкому, так й в вузькому сенсі. Ми спираємося на визначення С. Ніколаєвої, яка вважає, що вправа – це «спеціально організоване в навчальних умовах багаторазове виконання окремих операцій, дій або діяльності з метою оволодіння ними або їх удосконалення» [43, с. 64].

Вправа має певну структуру і складається: а) з завдання/ інструкції, в якій визначається, що саме повинні зробити учні; б) із зразка виконання (цей компонент є факультативним); в) матеріалу вправи; г) ключа для самоконтролю (факультативний компонент).

В основі класифікації вправ лежать різні критерії. За критерієм спрямованості вправи на прийом або видачу інформації розрізняють рецептивні, репродуктивні, рецептивно-репродуктивні і продуктивні типи вправ.

В рецептивних вправах учень сприймає вербальну інформацію через слуховий або зоровий канал, а тим чи іншим способом показує, що він впізнає,

розрізняє, розуміє усне чи писемне мовлення. В репродуктивних вправах учень відтворює повністю або із змінами (слово, речення, текст).

Всі репродуктивні вправи фактично є рецептивно-репродуктивними. Учень спочатку сприймає, а потім репродукує інформацію повністю або частково. У продуктивних вправах учень самостійно породжує висловлювання різних рівнів (усні, писемні).

За критерієм комунікативності всі вправи поділяються на некомунікативні (мовні), умовно-комунікативні і комунікативні типи. В некомунікативних вправах учні виконують дії з мовним матеріалом поза ситуацією мовлення, зосереджуючи увагу лише на формі.

До некомунікативних мовних вправ відносяться: а) граматичні; б) лексичні; в) фонетичні [43, с. 64-69].

Мовні вправи Ю. Пассов вважає за доцільне використовувати при навчанні письма, вимовним навичкам говоріння, навичкам попередження складних синтаксичних структур (для читання) [45]. Методист виділяє наступні найбільш використовувані види мовних вправ: вправа в перекладі; трансформаційні вправи; підстановчі вправи; питально-відповідні вправи.

До умовно-мовленнєвих вправ Ю. Пассов відносить переказ, опис, вираження свого відношення, оцінки. При виконанні цих вправ необхідно формулювати установки так, щоб вони спонукали людину висловитися в процесі реального спілкування. В умовно-комунікативних вправах передбачаються мовленнєві дії учнів у ситуативних умовах. Основні визначальні якості даного типу вправ – наявність мовленнєвого завдання (з'ясувати щось, дати комусь пораду, висловити захоплення) і ситуативність. Якщо одна з 2-х ознак відсутня, вправу не можна віднести до умовно-комунікативних.

Комунікативні вправи – спеціально організована форма спілкування, коли учень реалізує акт іноземною мовою, що вивчається. Мовленнєві вправи передбачають створення таких умов на занятті, коли учень постійно залучений до процесу спілкування, тобто до процесу практичного користування мовою в різних видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні, письмі.

Кожен із видів мовленнєвої діяльності має свою мету для досягнення, і, таким чином, вправи готують учнів до їхнього подальшого активного використання у власній діяльності [43].

Крім цього, вправи можуть бути усні та письмові (за характером виконання); одномовні і двомовні (за участю рідної мови); тренувальні і контрольні (за функцією у навчальному процесі); класні, домашні, лабораторні (за місцем виконання).

Згідно навчальної програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов учні мають володіти достатній словниковий запас для ведення типової повсякденної бесіди у знайомих ситуаціях і на знайомі теми.

У 5 класі учні повинні оволодіти певними лексичними темами, які обумовлюють певний лексичний діапазон. Тема: я, моя родина, мої друзі. Учні мають вміти розповісти про свої родинні зв'язки, професії батьків, своїх друзів та їх уподобання. Разом з темою дозвілля і відпочинок відбувається оволодіння знаннями щодо видів відпочинку, захоплень учнів, вільного часу та канікул. Також учні повинні знати лексику з теми природа, подорож, свята і традиції та шкільне життя. При вивченні мови у спеціалізованій школі ширше опрацьовується тема шкільне життя. Згідно з програми лексичний діапазон складають: розклад уроків, робочий день, урок іноземної мови, види діяльності на уроці, а при поглибленому вивченні додається лексика, що стосується навчальних предметів. Ще є відмінність під час вивчення теми одяг, у спеціалізованих школах увага приділяється не тільки питанню видів одягу, але й предметам одягу. Однакова увага приділяється тому, щоб учні могли аргументувати свій вибір, запитувати та надавати інформацію [23, с. 32, 64].

У шостому класі продовжується опрацювання раніше згаданих тем, але додаються і нові. Я і моя родина, покупки, харчування, спорт, шкільне життя, при вивченні цих тем учні тренують раніше вивчений лексичний матеріал та здобувають нові знання з таких тем, як харчування, спорт, покупки. Більше уваги

концентрується саме на граматичному матеріалі, в якому і спостерігаються відмінності [23, с.33, 65].

У сьомому класі учні вивчають більш поглиблено тему я і моя сім'я, мої друзі. Починаються обговорення обов'язково з сім'ї, домашніх справ та побуду. Учні мають можливість поговорити про сімейні традиції та свята. Поглиблюється вивчені й тема харчування, учні вивчають нову лексику(приготування їжі, кухонні прилади, посуд). Розпочинається вивчення теми кіно й театр, учні мають змогу познайомитися новим лексичним матеріалом з цієї теми. Вводиться в обіг лексика з охорони здоров'я (відвідування лікаря, назви захворювань, їх симптоми та лікарські засоби). Хоча теми й однакові, проте у спеціалізованих школах вчать більше слів, та активніше тренують граматичні навички. Після навчання у сьомому класі учні зможуть надавати оцінку подіям, ситуаціям та вчинкам, просити про допомогу, висловлювати свої враження та почуття [23, с. 34, 66].

В восьмому класі проходить вивчення таких тем: я і мої друзі, стиль життя, засоби масової інформації, музика, література, Україна, Німеччина, шкільне життя. Учні повинні бути в змозі описувати, розповідати та характеризувати, запитувати та надавати інформацію. Пропонувати, приймати або відхиляти пропозиції, аргументувати свій вибір та точку зору. Також важливим є оцінювання стану речей, подій та фактів [23, с. 35, 67].

Під час вивчення німецької мови у дев'ятому класі увага зосереджується на закріпленні здобутих знань та засвоєнні нових. Удосконалюється знання з теми: я, моя родина, мої друзі (учні мають оперувати особистими даними, автобіографією, вміти охарактеризувати індивідуальність людини). Вивчення теми природи й погоди торкається більш широких тем, наприклад: навколишнє середовище, охорона довкілля, рослинний і тваринний світ. В цьому віці доцільно розмовляти про науку й технічний прогрес (розповідати учням про відомих вчених, винахідників та їх винаходи, а також про сучасні пристрої в житті і побуті). У мовленні учні повинні вміти вести дискусію, привертаючи

увагу співрозмовника. Не менш важливим є уміння висловлювати свої переконання, думки [23, с. 36, 68].

Таким чином можна прослідкувати перелік тем, що повинні бути опрацьованими у період навчання учнів з п'ятого по дев'ятий клас. В залежності від умінь та знань учнів лексичний матеріал може бути відкоригований під потреби учнів. Також є різниця між програмами загальноосвітніх шкіл та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов.

Зазвичай учні середніх класів вже мають певний сформований пласт лексики, тому під час навчання потрібно правильно організувати вивчення нових слів, щоб словниковий запас тільки збільшувався.

Під час вивчення іноземної мови передбачається формування чотирьох видів мовленнєвої діяльності: письмо, аудіювання, читання та говоріння. Але для того, щоб матеріал був успішно засвоєний потрібно застосувати не лише різні види мовленнєвої діяльності, а й комплексне засвоєння фонетичних норм, граматичних форм та правила вимови й словниковий запас.

Можна сміливо сказати, що при вивченні нової іноземної мови багато зусиль докладають до вивчення нових слів. Адже для того щоб отримати навички, що необхідні для ефективного письма, аудіювання, читання та говоріння потрібно засвоїти нові слова які і є основою для отримання цих навичок.

Проведений нами аналіз навчальних програм з німецької мови для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов показав, що мета навчання іноземної мови полягає у формуванні в учнів іншомовної комунікативної компетентності у межах сфер і тем, окреслених навчальною програмою.

3.2. Комплекс вправ і завдань як засіб формування лексичної компетенції учнів на уроках німецької мови

На основі проведених досліджень та теоретичному підґрунті теоретичних положень підрозділу 3.1. був розроблений комплекс вправ і завдань, що сприяють формуванню та вдосконаленню лексичної компетенції учнів середньої ланки навчання з німецької мови.

Розроблені нами методичні рекомендації можуть бути використані під час роботи з учнями середньої та старшої школи як під час звичайних шкільних уроків, так і в рамках індивідуальних, факультативних занять.

При розробці вправ був зроблений акцент на застосуванні мовних та умовно-мовленнєвих вправ, які сприятимуть збагаченню словникового запасу та формуванню лексичної компетенції.

Aufgabe 1. Зіставте пору року зі святами та характерними синонімами. Завдяки цій вправі вибудовується асоціативний зв'язок, що допомагає краще запам'ятати та зрозуміти лексику. Також завдяки синонімам розкривається, доповнюється сутність лексичних одиниць.

Winter	Frühling	Sommer	Herbst
--------	----------	--------	--------

Ostern, Tag der Deutschen Einheit, der Silvestertag, Ostermontag, Nikolaustag, Reformationstag, Friedenfest, Weihnachten, kalte Jahreszeit, Nachsaison, Weinlese, heiße Jahreszeit, Frühjahr, Blütezeit.

Aufgabe 2. Зіставте пору року та фізичну активність. Дана вправа сприяє розвитку когнітивної, пошуково-дослідницької та творчої діяльності учнів.

Winter	Frühling	Sommer	Herbst
--------	----------	--------	--------

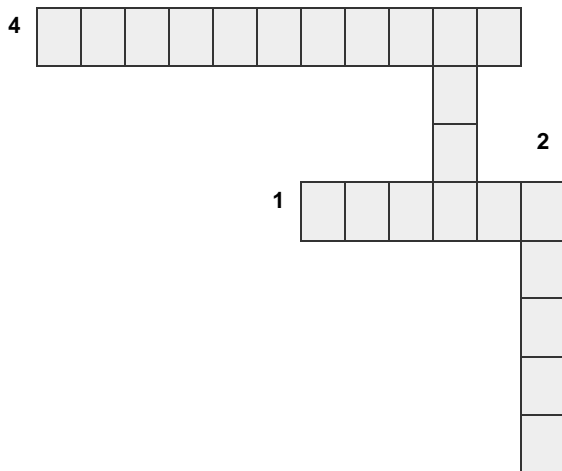
Rollschuhe laufen, radfahren, Schlitten fahren, Schlittschuhe laufen, das Reiten, Boot fahren, schwimmen, einen Schneemann bauen, joggen, den Berg besteigen, Basketball / Volleyball spielen.

Aufgabe 3. Підібрати український еквівалент фразеологізму. Дана вправа складається з фразеологізмів, що мають повчальний характер, тому під час виконання здійснює і виховну мету.

Die Zeit ist der beste Arzt.	Не все котів масниця.
Erst die Arbeit, dann der Spaß.	Ранок мудріший від вечора.
Ein alter Freund ist zwei neue Wert.	Попрацюєш улітку – відпочинеш узимку
Es ist nicht alle Tage Sonntag.	Краще старого друга не втрачати.
Über Nacht kommt der Rat.	Час – найкращий лікар.

Aufgabe 4. Заповніть пропущені слова та заповніть кросворд та встановіть які з речень є фразеологізмами, а які прислів'ями / приказками.

1. Heute ist besser als zehn
2. Die ist die Mutter der Gedanken.
3. Alle währt seine Zeit.
4. hat Gold im Munde.

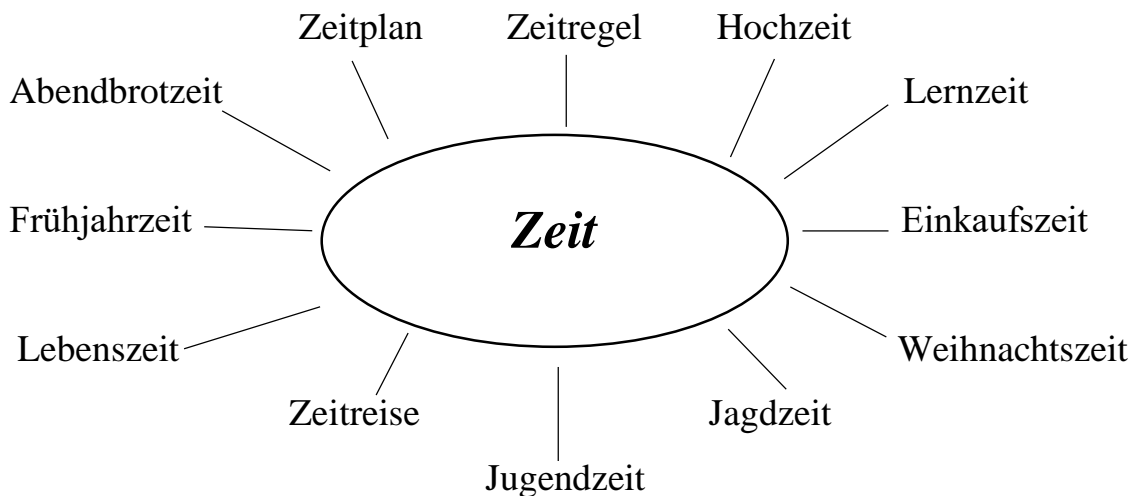
Відповіді: 1. Morgen 2. Nacht 3. Ding 4. Morgenstunde

Дана вправа показує, що досвід людства може передаватись через прислів'я та приказки, фразеологізми. Застосування даної вправи несе не тільки навчальний характер, а також виховний, що є дійсно важливим. Уживання цих стійких мовних зворотів збагачує та прикрашає мову, робить її яскравішою та цікавішою для сприймання.

Aufgabe 5. Позначте що виражає кожен фразеологізм

- 1) Die Zeit läuft rasch.
 - 2) Plaudern ist der Dieb der Zeit.
 - 3) Wer nicht kommt zur rechten Zeit, der soll haben, was übrigbleibt.
- A) носить повчальний характер
 B) демонструє відношення до запізнення
 C) фразеологізм, який позначає перебіг або послідовність моментів.

Aufgabe 6. Складіть складні слова

Соціограма допоможе краще запам'ятати нові слова та в учнів з'явиться асоціативний ланцюжок складних слів, в основі котрого слово «час».

Aufgabe 7. Заповніть пропуски.

ein paar Tage, jeden Tag, zwei Jahren, morgen, zwei Wochen.

Liebe Ela,

viele Grüße aus dem Schwarzwald! Wir sind schon seit _____ hier. Das Wetter ist toll und wir haben _____ mit unseren Freunden lange Wanderungen gemacht. _____ wollen wir nach Freiburg zu meiner Tante fahren. Freiburg ist nicht weit von hier. Wir müssen mit dem Bus oder Zug fahren. Da können wir bei meiner Tante übernachten. Wir bleiben _____ hier und mit meiner Tante shoppen. Vielleicht kannst du auch hier kommen. Wir haben uns seit _____ nicht mehr gesehen.

Liebe Grüße

Aufgabe 8. Доповніть відсутні частини.

jetzt, im Sommer, in München, Reifen, letztes Jahr, nach München,

_____ habe ich in Heidelberg studiert. _____ bin mit drei Freunden im Auto _____ gefahren. Unterwegs ist etwas explodiert. Der _____ war kaputt! Wir haben diskutiert was wir _____ machen. Ein Freund hat dann probiert den Reifen zu wechseln. Und er hat das Auto repariert! Wir haben ihm gratuliert und sind gut _____ angekommen.

Aufgabe 9. Заповніть пропуски.

Übermorgen, jetzt, Abend, 18 Monaten, Wochen, Hochzeitreise, Morgen, gestern, Monat,
--

Lieber Dirk,

_____ habe ich geheiratet! Ich kenne Luisa schon seit _____ und im letzten _____ wollte ich nicht heiraten. Doch seit vier _____ will ich unbedingt heiraten, denn _____ bekommen wir ein Baby und ich möchte ein richtiger Vater sein. Am _____ vor unserer Hochzeit waren wir total nervös. Aber nach dem Ja-Wort waren wir nur noch glücklich. Wir waren mit unseren Familien und Freunden in einem guten Restaurant essen und sind bis zum _____ geblieben.

Und ab _____ sind wir auf _____ in Venedig! Wünsch mir Glück!

Dein Helmut

Aufgabe 10. Складіть частинки тексту у правильній послідовності та заповніть пропуски.

meistens, Mittwochnachmittags, Woche, 7:45 Uhr, früh am Morgen, 22 Uhr, Abends
--

_____ esse ich gemeinsam mit meiner Familie. Anschließend kann ich noch ein wenig am Computer spielen oder mir einen Film ansehen. Während der _____ gehe ich selten nach _____ schlafen, weil ich _____ aufstehen muss. Denn

die Schule beginnt bei mir schon um _____. _____ habe ich kein besonderes Programm, _____ treffe ich Freunde oder mache Erledigungen mit meiner Mutter.

manchmal , Zeit, Wochenende, Sonntag

Samstag und _____ ist keine Schule. Aber oft muss ich für Schularbeiten oder Tests lernen. So habe ich meistens auch am _____ etwas für die Schule zu erledigen. Aber es bleibt doch _____ für einen Besuch bei meiner Großmutter. _____ sind wir auch bei meinem Onkel zum Essen eingeladen oder wir machen einen Ausflug aufs Land.

oft, Zeit, Mittagspause, Freizeit, Nachmittag, meistens, vormittags,

Von Montag bis Freitag besuche ich _____ die Schule. Der Unterricht dauert _____ bis um 13 Uhr. Manchmal habe ich nach der _____ noch einmal Unterricht. In der Mittagspause können wir essen oder uns ausruhen. Viele machen auch ihre Hausaufgaben in der Mittagspause. Nach der Schule muss ich die Hausaufgaben machen. Dafür brauche ich meistens nicht sehr viel _____. _____ nur eine Stunde. Danach habe ich _____ und kann machen, was ich möchte. Montags gehe ich am _____ zum Sport. Ich spiele Tennis. Viele meiner Freunde machen Sport nach der Schule. Manche haben auch Musikunterricht.

Dienstag und Donnerstag, Samstag oder am Sonntag

_____ gehe ich außerdem zum Fußballtraining. Ich spiele mit meinem Bruder und vielen Freunden in einer Mannschaft. _____ sind oft Spiele gegen die anderen Fußballvereine, das macht am meisten Spaß.

Aufgabe 11. Складіть речення зі шматочків та виділіть слова що відносяться до поняття «Zeit».

1. Am Abend / und wir machen zusammen / zu meinem Freund / die Mathematikaufgaben / gehe ich.
2. Zu Ende / bald / die Stunde / ist.
3. Zwischen 12 und 14 Uhr / die Deutschen / essen zu Mittag.
4. In Deutschland / zum ersten Mal / Nina / schon nicht / war.
5. Meine Großmutter wohnt weit von uns. Sie / besuchen / Zeit zu Zeit / besuchen.
6. Unter den Tannenbaum / zu Weihnachten / den Kindern Geschenke / der Weihnachtsmann / legt.
7. Heute / das Thermometer / 5 Grad unter Null / zeigt.
8. Kommt / spät / heute / der Vater.
9. Geht / zu Bett / die Mutter / geht.
10. Zur rechten Zeit / bist / du / gekommen –ich kann diese Arbeit allein nicht machen!
11. Gewöhnlich / spaziere / um diese Zeit / spazieren / ich.
12. Um sechs Uhr / morgen / Mutti / wecke mich / bitte!
13. Im Schulhof / in der großen Pause / die Kinder / gern / sind.
14. Hat sich / zum Zug / Herr Müller / um drei Minuten verspätet.
15. Anna / auf ihre Freundin /hat / nicht mehr warten / und kann / keine Zeit.
16. Verbringen wir / das Wochenende im Freien / gern / nach der schweren Arbeit.
17. Mit den Eltern / reise / in diesem Jahr / nach Deutschland / ich.
18. Warten / wir müssen / ein paar Minuten / auf den Bus.
19. Deutsch stunden / morgen / du / wieviel / hast?
20. Eine Versammlung / heute / unsere Klasse / hat.
21. Ferien / haben / die Schuler / im Sommer.
22. Zeit / du / am Nachmittag / hast?

Aufgabe 12. Дайте відповідь на запитання.

1. Wann gehen Sie gerne spazieren?
2. Wann machen Sie Urlaub?
3. Wann telefonieren Sie gern?
4. Wann arbeiten Sie nicht?
5. Wann ist es kalt?
6. Bis wann schlafen Sie am Sonntag?
7. Wann gehen Sie nach Hause?
8. Wann ist es dunkel?

Aufgabe 13. Об'єднайте прислів'я

1. Morgenstunde hat	a. zehn Morgen
2. Die Zeit ist	b. Tage Sonntag
3. All Ding währt	c. der Rat
4. Besser heute ein Ei	d. dann der Spaß
5. Die Nacht ist	e. keine Frühling
6. Es ist nicht alle	f. der beste Arzt
7. Eine Schwabe macht	g. die Mutter der Gedanken
8. Heute besser als	h. Gold im Munde
9. Erst die Arbeit	i. als morgen ein Küchlein
10. Über Nacht kommt	j. seine Zeit

Aufgabe 14. Підберіть правильний переклад прислів'я та розподіліть по групам за характером фразеологічних виразів.

1. Man muss sich in die Zeit schicken.
2. Wer nicht kommt zur rechten Zeit, der soll haben, was überbleibt.
3. Alles Ding hat seine Zeit.
4. Zeit heilt an Wunder.
5. Besser später als nie.
6. Was du heute kannst besorgen, das verschiebe nicht auf morgen.
7. Zeit ist Geld.
8. Eilen macht oft heulen.

9. Zum Laufen hilft nicht schnell sein.

A. Життя карає тих, хто спізнюється.

B. Скорий поспіх – людям посміх.

C. На все свій час.

D. Краще пізно, ніж ніколи.

E. Поспішиш – людей насмішиш.

F. Живемо часом з квасом, часом з водою.

G. Час – це гроші.

H. Не відкладай на завтра те, що можна зробити сьогодні.

I. Час лікую всі рани.

Фразеологізми що є порадами, з'явилися як результат людської діяльності.	
Поради щодо раціонального використання часу. Застерігають проти поспіху.	
Вирази, що відображають ставлення до очікування.	
Фразеологізми, що передають людський досвід стосовно ролі часу у нашому житті.	

Aufgabe 15. Розподіліть вирази за групами та поясніть свій вибір.

Вираження поняття з компонентним складом «іменник + дієслово»	Вираження поняття з компонентним складом «прийменник + іменник»	Вираження поняття з компонентним складом «прикметник + іменник»

Die Zeit verbringen, eine herrliche Zeit erleben, die Zeit fühlen, eine schöne Zeit, die Zeit anhalten, auf unbestimmte Zeit vertagen, eine bewegte Zeit, unter Zeitdruck stehen, die Zeit flieht, nach kurzer Zeit, seit einigen Zeit, die schöne Zeit, die Zeit dauert, sich Zeit nehmen, eine vergangene Zeit, gewöhnlichen Zeit kommen, die goldene Zeit, die Zeit für etwas haben, die Zeit verlieren, die heutige Zeit, auf kurze Zeit verreisen.

Aufgabe 16. Прочитайте текст. Придумайте назву кожному уривку казки. Дайте відповідь на питання.

Die Lebenszeit

Ein Märchen der Brüder Grimm

1. Als Gott die Welt geschaffen hatte und allen Kreaturen ihre Lebenszeit bestimmen wollte, kam der Esel und fragte 'Herr, wie lange soll ich leben?' 'Dreißig Jahre, ' antwortete Gott, 'ist dir das recht?' 'Ach Herr, ' erwiderte der Esel, 'das ist eine lange Zeit. Bedenke mein mühseliges Dasein: von Morgen bis in die Nacht schwere Lasten tragen, Kornsäcke in die Mühle schleppen, damit andere das Brot essen, mit nichts als mit Schlägen und Fußtritten ermuntert und aufgefrischt zu werden! erlaß mir einen Teil der langen Zeit.' Da erbarmte sich Gott und schenkte ihm achtzehn Jahre. Der Esel ging getröstet weg, und der Hund erschien.

2. 'Wie lange willst du leben?' sprach Gott zu ihm, 'dem Esel sind dreißig Jahre zu viel, du aber wirst damit zufrieden sein.' 'Herr', antwortete der Hund, 'ist das dein Wille? Bedenke, was ich laufen muß, das halten meine Füße so lange nicht aus; und habe ich erst die Stimme zum Bellen verloren und die Zähne zum Beißen, was bleibt mir übrig, als aus einer Ecke in die andere zu laufen und zu knurren?' Gott sah, daß er Recht hatte, und erließ ihm zwölf Jahre.

3. Darauf kam der Affe. 'Du willst wohl gerne dreißig Jahre leben?' sprach der Herr zu ihm, 'du brauchst nicht zu arbeiten wie der Esel und der Hund, und bist immer guter Dinge.' 'Ach Herr,' antwortete er, 'das sieht so aus, ist aber anders. Wenn Hirsebrei regnet, habe ich keinen Löffel. Ich soll immer lustige Streiche machen, Gesichter schneiden, damit die Leute lachen, und wenn sie mir einen Apfel reichen und ich beiße

hinein, so ist er sauer. Wie oft steckt die Traurigkeit hinter dem Spaß! Dreißig Jahre halte ich das nicht aus.' Gott war gnädig und schenkte ihm zehn Jahre.

4. Endlich erschien der Mensch, war freudig, gesund und frisch und bat Gott, ihm seine Zeit zu bestimmen. 'Dreißig Jahre sollst du leben,' sprach der Herr, 'ist dir das genug?' 'Welch eine kurze Zeit!' rief der Mensch, 'wenn ich mein Haus gebaut habe, und das Feuer auf meinem eigenen Herde brennt: wenn ich Bäume gepflanzt habe, die blühen und Früchte tragen, und ich meines Lebens froh zu werden gedenke, so soll ich sterben! O Herr, verlängere meine Zeit.' 'Ich will dir die achtzehn Jahre des Esels zulegen,' sagte Gott. 'Das ist nicht genug,' erwiderte der Mensch. 'Du sollst auch die zwölf Jahre des Hundes haben.' 'Immer noch zu wenig.' 'Wohlan', sagte Gott, 'ich will dir noch die zehn Jahre des Affen geben, aber mehr erhältst du nicht.' Der Mensch ging fort, war aber nicht zufriedengestellt.

5. Also lebt der Mensch Siebeinzig Jahr. Die ersten dreißig sind seine menschlichen Jahre, die gehen schnell dahin; da ist er gesund, heiter, arbeitet mit Lust und freut sich seines Daseins. Hierauf folgen die achtzehn Jahre des Esels, da wird ihm eine Last nach der andern aufgelegt: er muß das Korn tragen, das andere nährt, und Schläge und Tritte sind der Lohn seiner treuen Dienste. Dann kommen die zwölf Jahre des Hundes, da liegt er in den Ecken, knurrt und hat keine Zähne mehr zum Beißen. Und wenn diese Zeit vorüber ist, so machen die zehn Jahre des Affen den Beschluß. Da ist der Mensch schwachköpfig und närrisch, treibt alberne Dinge und wird ein Spott der Kinder.

Teil	Der Titel
1. Teil	
2. Teil	
3. Teil	
4. Teil	
5. Teil	

Fragen:

1) Wer ist zu Gott gekommen?

- 2) Wie viele Jahre hat Gott dem Esel erlassen?
- 3) Warum hat Esel so wenige Lebensjahr bekommen?
- 4) Ist der Hund als nächstes dran oder der Mensch?
- 5) Wie viele Lebensjahre hat der Hund bittet?
- 6) Warum wollte der Hund nicht dreißig Jahre lang leben?
- 7) Wie viele Jahre Gott den Affen erlauben hat, zu leben?
- 8) Der Mensch hat gesagt: „Dreißig Jahre sind nicht genug“. Warum hat er so gesagt?
- 9) Wie viele Jahre hat Gott dem Menschen alles im allem erlassen?

Richtig oder Falsch

- 1) Der Esel kam und fragte 'Herr, wie lange soll ich leben?' 'Dreißig Jahre, ' antwortete Gott. (richtig / falsch)
- 2) 'Die Nummer gefällt mir, es geht' antwortet Esel. (richtig / falsch)
- 3) Gott hat dem Hund auch dreißig Jahre erlässt. (richtig / falsch)
- 4) Der Hund bat Gott, die Jahre seines Lebens zu ändern, weil er ein schwieriges Leben hat. (richtig / falsch)
- 5) Dann erlass erlässt Gott dem Hund zehn Jahre. (richtig / falsch)
- 6) Der Affe hat gesagt: «Wenn Hirsebrei regnet, habe ich keinen Löffel. Ich soll immer lustige Streiche machen, Gesichter schneiden, damit die Leute lachen, und wenn sie mir einen Apfel reichen und ich beiße hinein, so ist er sauer. Wie oft steckt die Traurigkeit hinter dem Spaß!». (richtig / falsch)
- 7) 'Dreißig Jahre sollst du leben', sprach der Herr, 'ist dir das genug?' 'Welch eine kurze Zeit!' rief der Mensch. (richtig / falsch)
- 8) Also lebt der Mensch Neunzig Jahr. (richtig / falsch)

Даний текст та комплекс вправ розрахований на розвиток дослідницької діяльності учнів та підходить для формування лексичної компетентності учнів середньої ланки навчання. Текст має повчальний характер, є дещо філософським та має на меті посприяти духовному розвитку учнів.

Aufgabe 17. Відгадайте загадки та та виділіть слова що відносяться до поняття «Zeit»

1.Im Winter steht er still und stumm
Dort draußen ganz in weiß herum.
Doch fängt die Sonne an zu scheinen
Beginnt er bitterlich zu weinen (Der Schneemann).

2. Manchmal komm' ich über Nacht,
fall vom Himmel leis' und sacht.
Zäune, Dächer und Kirchturmspitzen
bekommen weiße Zipfelmützen (Der Schnee).

3.Was grünt im Sommer und im Winter,
erfreut zur Weihnachtszeit die Kinder? (Der Tannenbaum)

4.Im Winter halt' ich dich schön warm,
im Frühling nimmst du mich auf 'n Arm.
Im Sommer willst du von mir nichts wissen,
im Herbst wirst du mich anziehen müssen (Der Wintermantel).

5.Ich kenne einen guten Mann,
im Winter liebt ihn jedermann.
Doch, wenn die Sommerblumen blühen,
kümmert sich kein Mensch um ihn.
Der Mann in vielen Stuben steht
und niemals von der Stelle geht.
Was ist das? (Der Ofen)

6.Er ist ein Freund der Kinder,
kommt immer nur im Winter,
trägt Schweres auf dem Rücken,
sie zu beglücken. Wer ist das? (Der Nikolaus)

7. Erst klein, dann groß,
erhellte die Nacht,
in der Jesus ist erwacht.

Ist schön anzusehen,
wird leider wieder schnell vergehen (Das Osterfeuer).

8. Eine junge Frau schleicht sich abends zu einer Tür, öffnet diese heimlich, nimmt sich etwas hinter der Tür und isst es auf und verschließt die Tür wieder sorgfältig. Am nächsten Morgen geht sie wieder zu gleiche Tür, öffnet diese und lässt sie diesmal aber weit geöffnet stehen.

(Das Mädchen hat am Abend schon den Adventskalender geöffnet und die Schokolade des nächsten Tages genascht.)

9. Ein Weihnachtswichtel sitzt des Nachts bei Kerzenschein am Tisch und schreibt drei Weihnachtsbriefe an drei verschiedene Freunde. Er hat gerade die Umschläge fertig adressiert, als ein Luftstoß seine Kerze auspustet. Da er zu faul ist die Kerze neu zu entzünden, tütet er die Briefe im Dunkeln per Zufall in die drei Umschläge ein. Je Umschlag ein Brief.

Wie groß ist die Chance, dass er per Zufall genau zwei von drei Briefen in den richtigen Umschlag getan hat? (Es ist nicht möglich, dass genau zwei von drei Briefen im richtigen Umschlag gelandet sind - der dritte müsste dann auch im richtigen Umschlag gelandet sein. Die Wahrscheinlichkeit liegt folglich bei 0.)

10. Ludwig hat 200 rote und weiße Kerzen für Weihnachten. 99% der Kerzen sind rot. Ludwig möchte gerne so lange erst einmal rote Kerzen verwenden, bis der Anteil roter Kerzen auf 98% gesunken ist. Wie viele rote Kerzen muss Ludwig abbrennen? *Tipp: Es sind natürlich nicht 98% von 200 Kerzen - sondern 98% der noch vorhandenen Kerzen gemeint.* (Ludwig hat 198 rote und 2 weiße Kerzen. Wenn er 100 rote Kerzen abbrennt hat er noch 98 rote und zwei 2 Kerzen.)

11. Der Weihnachtsmann schenkt dir elf Kekse und sagt: "Es ist sehr wichtig, dass Du sie nicht alle auf einmal isst. Warte mindestens sieben Minuten, bis Du einen weiteren Keks isst, sonst bekommst du Bauchschmerzen." Nach wieviel Minuten hast du frühestens alle Kekse gegessen? (Den ersten Keks isst du sofort. Für jeden weiteren musst du (zehn Mal) sieben Minuten warten. In der 70ten Minute verschlingst du also den letzten.)

12. Unterwegs bin ich meistens in Begleitung von vier Anderen. Ich verbringe die Zeit meistens abseits im Dunkeln. Wenn meinen Begleitern etwas zustößt, dann trete ich in Erscheinung. (Ich bin das Reserverad im Kofferraum.)

Ці загадки доречно використовувати для того, щоб переключити увагу учнів з одного виду діяльності на інший. Більшість з них є тематичними, доречно використовувати під час зимових свят. Учні не тільки відгадують загадки, але й виділяють слова що є пов'язаними з поняттям «час».

Aufgabe 18. Доберіть до ситуації прислів'я.

1. Patrick will seine Hausaufgaben nicht machen und verschiebt sie immer wieder. «Ich mache es später», sagt er.

2. Der Ferkel war mit dem Welpen befreundet, aber er hatte es satt. Der Ferkel hat einen neuen Freund gefunden, das war Fuchs. Aber als das Ferkel in die Klemme geriet, half ihm der Welp. Sein alter und treuer Freund.

3. Hans wusste nicht, wie er das Problem lösen sollte. Mama riet ihm, ins Bett zu gehen, weil es zu spät war. Und am Morgen wurde Hans klar, was er tun sollte.

A) Über Nacht kommt guter Rat.

B) «Morgen, morgen, nur nicht heute», sagen alle faulen Leute!

C) Ein alter Freund ist zwei neue Wert

Ця вправа направлена на полегшення запам'ятовування нового матеріалу, адже завдяки маленьким ситуація утворюється асоціативний зв'язок, що позитивно впливає на засвоєння лексичного матеріалу.

Aufgabe 19. Знайдіть зашифровані слова що відносяться до теми «час»

N	O	T	R	A	D	G	E	H	G	P	O	D
A	B	E	N	D	B	B	R	O	T	Z	A	N
W	G	M	Q	H	B	V	A	C	X	E	U	Y
V	I	O	C	A	F	R	Ü	H	L	I	N	G
Q	N	M	W	P	A	R	B	Z	F	T	E	T
N	F	E	S	H	E	U	T	E	S	E	M	T

D	F	N	M	A	V	A	R	I	A	V	A	Z
V	A	T	Z	S	S	P	Ä	T	E	R	G	A
A	J	O	R	E	I	W	E	N	D	F	A	H

Moment, später, Abendbrot, Frühling, Phase, Hochzeit, Zeit, heute.

Aufgabe 20. Розподіліть слова по групам

Слова, що виражають період, час, пору	
Назви частин доби	
Пори року	
Слова, що позначають назви точних часових відрізків	

Phase, Blütezeit, Vormittag, Tag, Herbst, Zeitalter, Woche, Nachmittag, Winter, Morgen, Zeitspanne, Jahrhundert, Zeitperiode, Stunde, Vormittag, Zeitraum, Abschnitt, Nachsaison, Altweibersommer, Minute.

Aufgabe 21. Розподіліть подібні за значенням слова (синоніми) на лексеми

Sekunde	
Minute	
Monat	
Morgen	
Vormittag	
Mittag	
Nacht	

Sechzig Sekunde, Düsternis, Tagesbeginn, Augenblick, Atemzug, gegen zwölf Uhr, vier Wochen, Frühe, Mond, der junge Tag, in der Frühe, Finsterkeit, Tagesabbruch, Schwärze.

Aufgabe 22. Прочитайте віршики, знайдіть усі слова по'вязані з лексемою «Zeit» та підкресліть їх (синоніми, прикметники, іменники), підберіть і запишіть до них слова синоніми

Der Herbst wird alt

Es regnet, es ist kalt,
 der Herbst wird Alt,
 der Winter kommt bald.
 Und wer kommt dann aus dem Wald? (Jo M. Wysser)

Vorsommer

Heiss wie Sommer und der Himmel blau.
 Die Bienchen summen und am Morgen glitzert Tau.
 Die Leute freuen sich, wenn 's mal nicht schifft.
 Sie gehen spazieren und aufs Schiff.
 Die Bauern haben das frische Gras gemäht.
 Das erste Heu ist schon daheim.
 Auf den nackten Feldern sind Katzen gesät.
 Sie bringen am Abend die Mäuse heim. (Monika Minder)

Februarkind

Ich bin ein Februarkind,
 ich hab Geburtstag.
 Jetzt geht's geschwind,
 ein neues Jahr beginnt. (Milena A. L.)

Kein Blümlein mehr

Kein Blümlein mehr, das uns erfreut,
 kein Blättchen, das im Winde weint.
 Keine Vögel weit und breit,
 die Felder ringsum schon bescheint.

Doch bringt die karge Winterzeit
 auch viele schöne Stunden.
 Wir denken an die Weihnachtszeit
 Mit ihren großen Wundern.
 So mag es draußen noch so schneien
 wir wärmen uns in Liebe.
 Die großen und die Kleinen
 Wünschen sich vor allem Frieden. (Monika Minder)

Der letzte Tanz

Bunte Blätter machen ihren letzten Tanz,
 Ein kalter Wind heult um die Ecken.
 Der Herbst ist bald vorbei mit seinem warmen Glanz,
 Und der Weihnachtsmann kommt um die Ecke. (Monika Minder)

Aufgabe 23. З'єднайте малюнок та визначення

A

B

C

D

E

- 1) Weihnachtszeit
- 2) Abendbrotzeit
- 3) Urlaubszeit
- 4) Hochzeit
- 5) Studienzeit

Aufgabe 24. З'єднайте поняття з узагальнюючими словами:

- 1) das Glück, der Bräutigam, die Braut, der Brautstrauß
 - 2) die Erholung, die Entspannung, die Fahrt
 - 3) der Schulbuch, der Kuli, die Pause
 - 4) die Sonne, die Grün, das Erwachen
 - 5) das Laden, die Speise, das Einkaufszentrum
- A) Frühjahrzeit
 - B) Lernzeit
 - C) Einkaufszeit
 - D) Hochzeit
 - E) Urlaubszeit

Aufgabe 25. Прочитайте казку. Підкресліть усі слова, що по'вязані зі словом «Zeit»

Das Märchen von der geschenkten Zeit

Es waren einmal ein König und eine Königin, die hatten drei Töchter. Von der Ältesten sagten die Leute: "Wie klug sie ist!" Von der Zweiten meinten sie voller Bewunderung: „Seht wie ist sie so fleißig!“ Wenn sie aber von der Dritten sprachen, hellten sich ihre Gesichter auf: „Sie ist so freundlich und sie kann so wunderbar lachen!“

„Es ist an der Zeit, meine lieben Töchter“, sagte eines Tages die königliche Mutter, „dass ihr das Haus verlasst und die Welt kennen lernt.“ Einer jeden legte sie eine kunstvoll gewirkte Tasche über die Schulter, die war prall gefüllt. „Das ist eure Wegzehrung. Ich habe jeder von euch einen großen Anteil meiner Zeit geschenkt. Geht sorgsam damit um. Mehr davon kann ich euch nicht geben.“

Der Abschied war herzlich und dann ging jede ihres Weges. Die Erste, die Kluge war noch nicht weit gegangen, da hatte sie schon eine große Berechnung angestellt, wie sie ihre Zeit möglichst gewinnbringend anlegen könnte. „Gönn uns ein kleines bisschen von deiner Zeit.“ wisperten die Blumen am Wegrand. „Wo denkt ihr hin!“ sagte die Kluge „Zeit ist Geld und das wirft man nicht einfach auf die Straße.“ und eilte davon als hätte sie schon keine Zeit mehr.

Die Zweite, die Fleißige, hatte schon bald eine Beschäftigung entdeckt und arbeitete hastig, denn sie wollte die Zeit ausnutzen. Da rollte ihr ein roter Ball zwischen die Füße und ein Kind rannte herbei und fragte: „Spielst du mit mir?“ „Jetzt nicht.“, sagte die Fleißige, „ich habe keine Zeit. Ich muss heute schon die Arbeit von morgen machen!“ „Spielst du dann morgen mit mir?“ „Es geht nicht, da mach ich schon die Arbeit von übermorgen!“ „Und dann, hast du dann Zeit?“ „Vielleicht, wenn mir nichts dazwischen kommt. Aber jetzt nimm deinen Ball. Stiehl mir nicht die Zeit!“ Da ging das Kind und wartete auf übermorgen.

Die dritte Tochter aber kam nicht weit, nur bis zu einer Bank am Ententeich. Da saßen ein paar alte Leute und schwiegen sich an, denn sie hatten sich schon alles erzählt und etwas Neues fiel ihnen nicht mehr ein. „Hast du ein bisschen Zeit? Komm setz dich zu uns!“ „Aber sicher.“ sagte die Königstochter mit dem lachenden Gesicht „ich habe viel Zeit geschenkt bekommen. Davon kann ich Euch doch abgeben.“, langte in ihre Tasche und fragte die alten Leute nach ihrem Leben und sie erzählten ihr viel und als sie sich endlich verabschiedet hatten, hörte sie sie von weitem noch lachen, denn es war ihnen noch so viel eingefallen, was sie beinahe schon vergessen hatten.

„Nach einem Jahr“, hatte die Mutter gesagt „kommt ihr noch einmal zurück und erzählt wie es euch ergangen ist.“

Als dieses Jahr herum war, schickte die Älteste ein teures Blumengebinde mit einem Gruß daran: Liebe Eltern! Habt Dank aber ich kann euch jetzt nicht besuchen, es wäre unklug. Der weite Weg zu euch würde mich zu viel Zeit kosten.

Die Zweite kam in allerhöchster Eile und sie erzählte von der vielen Arbeit die nun liegen bleiben musste und war im Herzen schon wieder abgereist ehe sie angekommen war.

Die Dritte aber kam etwas zu spät, denn sie hatte unterwegs Blumen gepflückt, die sie der Mutter mitbringen wollte. „Hast du denn so viel Zeit übrig?“ fragte die Mutter. „Aber sicher“, sagte die Tochter, „du hattest mir ja gar nichts verraten, dass die Tasche sich immer wieder füllt! Je mehr Zeit ich verschenkt habe, desto mehr fand ich darin.“. „Du bist Einzige“ sagte die Mutter lächelnd, „die das Geheimnis der geschenkten Zeit erfahren hat“ (Verfasser unbekannt).

Напишіть, як кожна із сестер розпорядилася своїм часом:

Die Erste, die Kluge	Die Zweite die Fleißige	Die Dritte, die Freundliche

Aufgabe 26. Заповніть пропуски:

Leute heiraten – H_ c_ z_ _t

Erholung für einen Monat – U_ _ _ _b_ _e_

Es dauert von September bis Mai – _e_ n_ _ _ i_ _

Am 24. Dezember gefeiert – W_ _ _ _n_ _h_

Am 31. Dezember gefeiert S_ _l_ es _e_ T_ _g

Kommt nach dem Winter F_ _h_ i_ _

Aufgabe 27. Заповніть пропуски

Neujahr, nächsten Tag, Zeit, Weihnachtsmann, Moment, Weihnachtsbaum, Jahr

Endlich ist dieser _____ eingekommen, und ich bin in den Winterferien. In diesem _____ haben wir sehr viel Schnee. Der Vater sagt, dass etwas Ähnliches in dieser Gegend lange _____ nicht geschehen wird. Ich dachte, dass wir zum _____ von der Anhöhe spazieren fahren, aber es ist in diesem Jahr uns nicht gelungen. Am Silvesterabend war ein starker Schneesturm, alle Bewohner saßen zu Hause. Wir waren auch zu Hause, ich langweilte mich, denn ich möchte viel Spaß auf dem Platz haben. Wir haben mit der ganzen Familie ferngesehen. Der _____ hat für mich ein Geschenk unter den Christbaum gelegt, ich habe von neuen Schlittschuhen geträumt. Ich habe mich sehr gefreut, wenn sie am _____ unter dem _____ gefunden habe. Der Weihnachtsmann ist wirklich ein Wunder, viele Dank ihm. Ich

kann es noch nicht anziehen und Schlittschuh laufen. Draußen stöbert es schrecklich. Das ist echt traurig.

Zeit, Wetter, Winterferien, Neujahr, zusammen, Frost

Das _____ und die erste Woche der _____ sind bei meinen Freundinnen auch so vergangen. Sie sind nirgends hin gegangen und haben zu Hause gegessen. Wir haben einander telefoniert. Wir warteten darauf, wenn der _____ aufgehört wird. Schließlich ist der Frost herabgesunken, wir konnten hinausgehen und einander zum guten Neujahr gratulieren. Mich hat eine Freundin angerufen und wir haben uns verabredet, sich zu treffen. Wir waren sehr froh, einander zu sehen. Draußen haben wir sehr lustig die _____ vertrieben, haben Schneeballschlacht gespielt. Wie gut war es, _____ zu spazieren. Es ist so langweilig, zu Hause zu sitzen. Das _____ wird uns mit den warmen windstillen Tagen ein wenig erfreut.

Aufgabe 28. Прочитайте текст, виконайте запитання до тексту

Die Winterferien sind kürzer als die Sommerferien. Sie beginnen Ende Dezember und dauern ungefähr zwei Wochen. Sich von der Schule auszuruhen das ist wunderbar. Während der Winterferien feiern wir Weihnachten und Neujahr. Für die Kinder werden in Schulen und Theatern Neujahrsfeiern veranstaltet. In den Kinos werden Filme für Kinder und Trickfilme gezeigt. Im Winter ist es meistens sehr kalt, aber auch Schnee und Eis hält die Kinder nicht zu Hause. Es ist so herrlich, auf Schi vom Berg zu fahren.

Die Jungen spielen Eishockey, das gefällt ihnen. Viele Kinder gehen auf die Rodelbahn, bauen Schneemänner oder rodeln. Wenn das Wetter unfreundlich ist, bleibe ich zu Hause am Fernseher. Während der Winterferien gibt es immer allerlei interessante Programme. Manchmal kommen Freunde zu mir, wir spielen oder hören Musik. Zum Lesen, Malen, Flugzeuge modellieren und für andere Hobbys reicht die Zeit auch. Die Ferien vergehen schnell und bald ist es wieder Zeit zur Schule zu gehen.

Fragen:

1. Wann beginnen die Winterferien in der Ukraine?
2. Welche Möglichkeit bekommen die Schüler?

3. Welche Feiertage fallen auf die Winterferien?
4. Was bietet Fernsehen, Kinos und Theater den Kindern an?
5. Womit beschäftigen Sie sich in den Ferien?

Aufgabe 29.

Die drei Brüder

Ein Märchen der Brüder Grimm

1. Es war ein Mann, der hatte drei Söhne und weiter nichts im Vermögen als das Haus, worin er wohnte. Nun hätte jeder gerne nach seinem Tode das Haus gehabt, dem Vater war aber einer so lieb als der andere, da wußte er nicht, wie erst anfangen sollte, daß er keinem zu nahe tät; verkaufen wollte er das Haus auch nicht, weils von seinen Voreltern war, sonst hätte er das Geld unter sie geteilt. Da fiel ihm endlich ein Rat ein, und er sprach zu seinen Söhnen ,geht in die Welt und versucht euch, und lerne jeder sein Handwerk, wenn ihr dann wiederkommt, wer das beste Meisterstück macht, der soll das Haus haben.

2. Das waren die Söhne zufrieden, und der älteste wollte ein Hufschmied, der zweite ein Barbier, der dritte aber ein Fechtmeister werden. Darauf bestimmten sie eine Zeit, wo sie wieder nach Haus zusammenkommen wollten, und zogen fort. Es traf sich auch, daß jeder einen tüchtigen Meister fand, wo er was Rechtschaffenes lernte. Der Schmied mußte des Königs Pferde beschlagen und dachte 'nun kann dirs nicht fehlen, du kriegst das Haus.' Der Barbier rasierte lauter vornehme Herren und meinte auch, das Haus wäre schon sein. Der Fechtmeister kriegte manchen Hieb, biß aber die Zähne zusammen und ließ sich nicht verdrießen, denn er dachte bei sich 'fürchtest du dich vor einem Hieb, so kriegst du das Haus nimmermehr.'

3. Als nun die gesetzte Zeit herum war, kamen sie bei ihrem Vater wieder zusammen: sie wußten aber nicht, wie sie die beste Gelegenheit finden sollten, ihre Kunst zu zeigen, saßen beisammen und ratschlagten. Wie sie so saßen, kam auf einmal ein Hase übers Feld dahergelaufen. 'Ei,' sagte der Barbier, 'der kommt wie gerufen,' nahm Becken und Seife, schäumte so lange, bis der Hase in die Nähe kam, dann seifte er ihn in vollem Laufe ein, und rasierte ihm auch in vollem Laufe ein Stutzbärtchen, und dabei schnitt er ihn nicht und tat ihm an keinen Haaren weh. 'Das gefällt mir, '

sagte der Vater, 'wenn sich die andern nicht gewaltig angreifen, so ist das Haus dein.' Es währte nicht lang, so kam ein Herr in einem Wagen daher gerennt in vollem Tagen 'Nun sollt Ihr sehen, Vater, was ich kann,' sprach der Hufschmied, sprang dem Wagen nach, riß dem Pferd, das in einem fortjagte, die vier Hufeisen ab und schlug ihm auch im Jagen vier neue wieder an. 'Du bist ein ganzer Kerl,' sprach der Vater, 'du machst deine Sachen so gut wie dein Bruder; ich weiß nicht, wem ich das Haus geben soll.' Da sprach der dritte 'Vater, laßt mich auch einmal gewähren,' und weil es anfang zu regnen, zog er seinen Degen und schwenkte ihn in Kreuzhieben über seinen Kopf, daß kein Tropfen auf ihn fiel: und als der Regen stärker ward, und endlich so stark, als ob man mit Mulden vom Himmel gösse, schwang er den Degen immer schneller und blieb so trocken, als saß er unter Dach und Fach. Wie der Vater das sah, erstaunte er und sprach 'du hast das beste Meisterstück gemacht, das Haus ist dein.'

4. Die beiden andern Brüder waren damit zufrieden, wie sie vorher gelobt hatten, und weil sie sich einander so lieb hatten, blieben sie alle drei zusammen im Haus und trieben ihr Handwerk; und da sie so gut ausgelernt hatten und so geschickt waren, verdienten sie viel Geld. So lebten sie vergnügt bis in ihr Alter zusammen.

Дайте назву кожному шматочку казки. Найдіть та виділіть усі слова, що є пов'язаними з полем слова «Zeit».

Отже, розроблений нами комплекс вправ та завдань сприятиме, на нашу думку, збагаченню словникового запасу, формуванню та вдосконаленню лексичної компетенції учнів.

Висновки до третього розділу

У ході роботи над третім розділом було проаналізовано наукову, психолого-педагогічну і методичну літературу, вивчено сутність понять «компетентність», «компетенція», «іншомовна комунікативна компетенція», «лексична компетенція», розроблено комплекс завдань для формування лексичної компетенції учнів середньої та старшої ланки.

Компетенція – добра обізнаність з чим-небудь; здатність використовувати набуті знання й сформовані вміння, а компетентність розглядається як здатність застосовувати знання та вміння ефективно й творчо діяти.

Комунікативна компетенція – це здатність користуватися мовою залежно від конкретної ситуації. Іншомовна комунікативна компетенція тлумачиться дослідниками як здатність спілкуватися іноземною мовою. У складі іншомовної комунікативної компетенції виділяють такі компетенції як мовну або лексичну, мовленнєву, соціокультурну.

Лексична компетенція – це здатність людини до коректного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань та лексичної усвідомленості. Лексична компетенція включає в себе лексичні навички, вміння, лексичні, граматичні, фонетичні та орфографічні знання і загальну мовну усвідомленість або здатність до їх використання в усіх видах мовної діяльності.

Проведений нами аналіз навчальних програм з німецької мови для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов показав, що мета навчання іноземної мови полягає у формуванні в учнів іншомовної комунікативної компетентності у межах сфер і тем, окреслених навчальною програмою.

Спираючись на досвід провідних педагогів, методистів та практиків, а також на результати нашого дослідження, розробили комплекс вправ та завдань для формування та вдосконалення лексичної компетенції учнів. Серед них запропоновані мовні та умовно-мовленнєві вправи. Запропоновані нами вправи і завдання спрямовані на збагачення та активізацію словникового запасу учнів.

ВИСНОВКИ

У ході виконання кваліфікаційної роботи поставленої мети було досягнуто. Усі завдання сформульовані напочатку дослідження було вирішено, теоретичні та практичні результати узагальнено.

Аналіз наукової літератури дозволив узагальнити досвід провідних учених і схарактеризувати семантичні та структурні особливості мовних одиниць лексико-семантичного поля «час» в сучасній німецькій мові.

Визначено, що лексико-семантичне поле – це сукупність парадигматично пов'язаних лексичних одиниць, що об'єднані спільністю змісту і відображають поняттєву, предметну чи функціональну подібність позначуваних явищ.

Встановлено, що лексико-семантичне поле має багаторівневу структуру, яка представлена мікрополями, тематичними, лексико-семантичними групами, синонімічними рядами, представляє собою ієрархічну структуру великої кількості лексичних одиниць, об'єднаних загальним значенням, які відбивають у мові певну понятійну сферу.

З'ясовано, що в структурі лексико-семантичного поля виділяють ядро, центр, периферію. Ядро поля представлено семантичним компонентом вищого порядку, який організовує навколо себе семантичне розгортання поля. Центр поля складається з лексичних одиниць, які мають спільне з ядром і найближчими лексичними одиницями диференційне значення. Периферія поля містить лексичні одиниці, які найбільш є віддаленими у своєму значенні від ядра, вони деталізують та конкретизують основне значення поля.

Встановлено, що в межах лексико-семантичного поля виділяють лексико-семантичні групи, які представляють собою об'єднання значень слів, які містять конкретні поняття, що різняться ступенем виявлення якості, ознаки, дії і протиставленими якостями ознаки, дії, предмета, явища.

Визначено, що лексико-семантичне поле «час» формується ядром «Zeit», центр поля складають лексеми, які номінують різні аспекти: 1) перебіг, послідовність моментів, годин, днів, тижнів, років; 2) точно визначений момент часу; 3) вимірний годинником час; 4) часовий простір, проміжок часу; 5)

незначний період часу, мить; тривалість існування життя, історії. Ближню периферію складають фразеологізми, прислів'я, приказки, крилаті вислови з лексемою «Zeit».

У межах ЛСП за категоріальною ознакою виділили лексико-семантичні групи: 1) назви неточних часових відрізків 2) назви точних часових відрізків; 3) назви пори року; 4) назви частин доби; 5) назви місяців; 6) назви днів тижнів; 7) група прикметників на позначення темпоральних відносин, та виділили синонімічні ряди в кожній лексико-семантичній групі.

Встановлено, що значна кількість лексем виражені субстантивними композитами. Часові відрізки, назви часового простору чи певного періоду часу, а також характеристика ознак і явищ темпорального характеру здійснюється через ад'єктивні, адвербіальні та вербальні засоби. Лексема «Zeit» є досить вживаною у словосполученнях, які побудовані за моделями, в яких субстантивний компонент займає центральне місце.

Спираючись на досвід провідних педагогів, методистів та практиків, а також на результати нашого дослідження, розробили комплекс вправ та завдань для формування та вдосконалення лексичної компетенції учнів. Серед них запропоновані мовні та умовно-мовленнєві вправи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамов Б. А. Синтаксические потенции глагола (в сопоставлении с потенциями других частей речи) / Б.А. Абрамов // Филологические науки. – 1966. – № 3. – С. 34-44.
2. Абрамов В. П. Семантические поля русского языка: монография / В.П. Абрамов. – М., Краснодар: Академия педагог. и социальных наук РФ, Кубанский гос. ун-т, 2003. – 338 с.
3. Антомонов А. Ю. Исследование структурной организации лексико-семантического поля / А.Ю. Антомонов. – Киев, 1987. – 191 с.
4. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика: синонимические средства языка / Ю. Д. Апресян. – М.: Наука, 1974. – 366 с.
5. Арнольд И. В. Лексико-семантическое поле в языке и тематическая сетка текста / И.В. Арнольд // Семантика. Стилистика. Интертекстуальность: Сб.ст. / Науч.ред. П.Е.Бухаркин. – СПб. Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1999. – С. 255-259.
6. Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии / О. С. Ахманова. – М.: Учпедгиз, 2009. – 295 с.
7. Ахметжанова Р. Н. Проблема функционально-семантических полей / Р. Н. Ахметжанова, Б. Н. Ахметжанов // Теория поля в современном языкознании. – Уфа, 1991. – 101 с.
8. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Шарль Балли – М.: Иностранная литература, 1955. – 416 с.
9. Бондарко А.В. О грамматике функционально-семантических полей / А. В. Бондарко // Известия Академии наук СССР. Серия литературы и языка. – Москва: Наука, 1984. – Т. 43. – № 6. – С. 492-503.
10. Вайсгербер Й. Л. Родной язык и формирование духа / Й. Л. Вайсгербер – М., 1993.
11. Васильев Л. М. Теория семантических полей / Л. М. Васильев // Вопросы языкознания. – 1997. – № 5. – С. 105-113.
12. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика / Л. М. Васильев. – М., Высшая школа, 1990. – 175 с.

13. Вердиева, З. Н. Семантические поля в современном английском языке / З. Н. Вердиева. – М.: Высшая школа, 1986. – 120 с.
14. Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова / В.В. Виноградов. – Москва: Избр.труды, 1977. – 140 с.
15. Виноградов В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке / В.В. Виноградов. Избранные труды. Лексикология и лексикография. – Москва: Наука, 1977. – С. 140 -161.
16. Гешко Н. Лексико-семантичне поле як системно структурне утворення та методи його дослідження / Н. Гешко // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Буков. держ. мед. ун-т, Сучас. ун-т ім. Штефана Великого. Чернівці: БДМУ, 2014. – № 2 (2). – С. 73–78.
17. Городецкий Б.Ю. К проблеме семантической типологии / Б.Ю. Городецкий. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1969. – 564 с.
18. Городилова Г. Г. К вопросу об оптимальном пути развития речевых навыков и речевых умений на начальном этапе обучения / Г.Г. Городилова // Психологические и психолингвистические проблемы владения и овладения языком. – М.: Изд-во МГУ, 1969. – С.17-26.
19. Гроховски Л. Методика обучения русскому языку / Л. Гроховски. – Варшава, 1978. – 350 с.
20. Денисова П.Н. Лексика русского языка принципы ее описания / П.Н. Денисова. – Москва: Русский язык, 1980. – 253 с.
21. Дидактика средней школы / под ред. М.А. Данилова и М.Н. Скаткина. – М.,1975. – 301 с.
22. Жилко Ф. Т. Про семантичні поля української мови / Ф.Т. Жилко // Українська мова і література у школі. – 1971р. – № 12. – С. 25-32.
23. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, освіта. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
24. Звягинцев В.А. Семасиология / В.А. Звягинцев. Москва: Изд-во Моск. Ун-та, 1957. – 321 с.

25. Ильин М.С. Основы теории упражнений по иностранному языку / М.С. Ильин. – М., 1975. – 152 с.
26. Караулов Ю. Н. Общая и русская идеография / Ю. Н. Караулов. М.: Наука, 1976. – 356 с.
27. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. – М.: Издательство ЛКИ, 2007. – 264 с.
28. Кезина С. В. Семантическое поле как система / С. В. Кезина // Филологические науки / ст. ред. П. А. Николаев. – Вып. 4. – М.: Нефтяник, 2004. – С. 79-86.
29. Ключка Н. Я. Лексико-семантичне поле як системно структурне утворення / Н. Я. Ключка // Наукові записки. Серія «Філологія» : [зб. наук. пр.]. – 2012 . – Вип. 24. – С.129-131.
30. Кобозева И.М. Лингвистическая семантика: учебник / И. М. Кобзева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
31. Кобець Л. К. Лексико-семантична група як складник лексико-семантичної системи / Л. К. Кобець // Мова і культура – 2012. – Вип.15, т. 1. – С. 22-28.
32. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: підр. для студентів філолог.спец. вищ. навч. закладів / М.П. Кочерган. – Київ: Академія, 2001. – 368 с.
33. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) / Е. С. Кубрякова // Актуальные проблемы современной лингвистики: [учеб. пособие]. – М.: Флинта: Наука, 2006. – С. 46-59.
34. Кузнецов А. М. Структурно-семантические параметры в лексике / А. М. Кузнецов. – М. : Наука, 1980. – 160 с.
35. Кузнецова Э.В. Русские глаголы приобщения объекта: Автореф. дис... д-ра филол. наук. – М.,1974. – 27 с.
36. Лавкова И.В. Лексико-семантическое поле «Оказание материальной или вещественной помощи» // Вестник ВУиТ, 2013. – № 3. – С. 147.
37. Лингвистический академический словарь – Режим доступа : <https://les.academic.ru/877/> – Заголовок з екрану.

38. Липка І. С. Лексико-семантичне поле як фрагмент мовної картини світу / І.С. Липка // Вісник Львівського університету. – Серія філологічна. – Випуск 51, Львів, 2010. – 248 с. – Режим доступу: <https://eprints.oa.edu.ua/4671/1/97.pdf>
39. Медникова Э.М. Значение слова и методы его описания: на материале современного английского языка / Э.М. Медникова. – М.: Изд-во ЛКИ, 2010. – 208 с.
40. Межжеріна Г. В. Структурна організація семантичних одиниць (Полемлексико-семантична група- слово) / Г. В. Межжеріна // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. – 2002. – Вип. 5. – С. 114-126. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2002_5_13
41. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник для студентів вищих закладів освіти / [С.Ю. Ніколаєва, О.Б. Бігич, Н.О. Бражник та ін.]– К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
42. Ничман З.В. К вопросу о лексико-семантических группах слов / З.В. Ничман // Проблемы русского языка. – Новосибирск, 1973. – С. 4-19.
43. Ніколаєва С.Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): Навчальний посібник. – К.: Ленвіт, 2008. – 285 с.
44. Новиков Л.А. Избранные труды. Проблемы языкового значения. Т. 1 / Л.А. Новиков. – М.: Изд-во РУДН, 2001. – 672 с.
45. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование / Е.И. Пассов. – Липецк, 1998. – с. 158
46. Педагогічний словник / за ред. М.Д. Ярмаченка. – К., 2001. – с.516
47. Петровский А.В. Психология: учеб. Для студентов высш.пед. учеб. завед. / А.В. Петровский, М.Г. Ярошевский. – М., 2002. – с. 512
48. Порциг В. Членение индоевропейской языковой области / В. Порциг. – М. : Прогресс, 1964. – 331 с.
49. Попова З.Д., Стернин И.А. Лексическая система языка. - Воронеж: Изд-во ВГУ, 1985. – 233 с.
50. Попова С. Ю. Номинация лица в обиходном дискурсе : [монографія] / С. Ю. Потапова. – Ярославль : МУБиНТ, 2003. – 281 с.

51. Семчинський С.В. Загальне мовознавство / С. В. Семчинський. – К.: Вища школа, 1988. – 328 с.
52. Серебренников Б.А. Общее языкознание. Внутренняя структура языка / Отв. ред. Б.А. Серебренников. – М.: Наука, 1972. – 564 с.
53. Словарь лингвистических терминов – Режим доступа : <https://www.textologia.ru/slovari/lingvisticheskie-terminy/semanticheskoe-pole/?q=486&n=1599>
54. Смоліна С.В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції / С.В. Смоліна// Іноземні мови. Київ.нац.лінгв.унів. – 2010. – № 4. – С. 16-23.
55. Соколовская Ж. П. Проблемы системного описания лексической семантики / Ж. П. Соколовская. – К.: Наук. думка, 1990. – 183 с.
56. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам : Базовый курс лекций : пособие для студентов пед. вузов и учителей / Е.Н. Соловова. – М. : Просвещение, 2002. – 239 с.
57. Тихонов А.Н. Формально-семантические отношения слов в словообразовательном гнезде Текст. / А.Н. Тихонов. — М., 1985. – 181 с.
58. Тлумачний словник української мови в 11 томах. – Том 11, 1980. – С. 274.
59. Тлумачний словник української мови / А.О. Івченко. – Х.: Фоліо, 2006. – 540 с.
60. Тлумачний словник української мови Словник української мови: в 11 томах.— Том 4, 1973. – С. 250.
61. Тлумачний словник української мови Словник української мови: в 11 томах. – Том 1, 1970. – С. 754.
62. Тлумачний словник української мови Словник української мови: в 11 томах. – Том 9, 1978. – С. 185.
63. Уфимцева А.А. Опыт изучения лексики как системы (на материале англ. яз.) / А. А. Уфимцева. – М.: Сер. Лингвистическое наследие XX века, 2004. – 288 с.
64. Филин Ф.П. О лексико-семантических группах слов / Ф.П. Филин // Езиковедски иследвания в чест на акад. Ст. Мла. – София, 1958. – С. 537–538.

65. Шафиков С.Г. Теория семантического поля и компонентной семантики его единиц / С.Г. Шафиков. – Уфа: Изд-во Башк. ун-та, 1999. – 88 с.
66. Шмелев Д.Н. Очерки по семасиологии русского языка / Д. Н. Шмелев. – М.: Просвещение, 1964. – 244 с.
67. Щур Г.С. Теория поля в лингвистике / Г. С. Щур. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 264 с.
68. Эденхофер Т. В. Принципы эргологической этимологии и теория поля в концепции Й. Трира : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. – Москва, 2005. – 205 с.
69. Caro, K., & Rosado, N. (2017). Lexis, lexical competence and lexical knowledge: a review [Electronic resource] / Journal of Language Teaching and Research, 8(2), P. 205-213. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://doi.org/10.17507/jltr.0802.01>.
70. Duden Deutsches Universalwörterbuch [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.duden.de/woerterbuch/>
71. Duden Deutsches Universalwörterbuch [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.duden.de/rechtschreibung/Wortschatz>
72. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.dwds.de/wb/Zeit>
73. Geeraerts D. Theories of Lexical Semantics. New York: Oxford University Press, 2010. – 362 p.
74. Markowski A. Wykłady z leksykologii. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012. – 200 s.
75. Nation, I.S.P. (2001) Teaching and Learning Vocabulary in another Language. [Electronic resource] / Cambridge: Cambridge University Press. – Access mode: <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam031/2001269892.pdf>
76. Pons [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.pons.com>
77. Richards J. C. Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics / Richards J. C., Schmidt R., Kendricks H., Kim Y. – Harlow : Pearson Education Ltd, 2002. – 608 p.
78. Zeitzitate [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zitate.net/zeit-zitate>